

ИЗГРАДБА НА
МИР
ПОСЛЕ КОВИД

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Скопје

061.2:172.4(497.785)»2014/2024»

929:355.48(497.7)»2001»

ИЗГРАДБА на мир после КОВИД : (2022 – 2024) / [Горан Талески ... и др.]. - Прилеп : Мировна акција, 2024. - 48 стр. : фотографии ; 21 см

Други автори: Боро Китаноски, Емрах Реџеџи, Марина Ѓорѓиоска
Китаноска, Катарина Шмиц

ISBN 978-608-4883-21-0

1. Талески, Горан [автор] 2. Китаноски, Боро [автор] 3. Реџеџи, Емрах
[автор] 4. Ѓорѓиоска Китаноска, Марина [автор] 5. Шмиц, Катарина
[автор]

а) Мировна акција (Прилеп) -- Активности -- 2014-2024 б) Вооружен
конфликт, 2001 -- Соочување со минатото -- Животни приказни --
Македонија

COBISS.MK-ID 64955397

ИЗГРАДБА НА МИР ПОСЛЕ КОВИД 2022 – 2024

МИРОВНА АКЦИЈА
AKSIONI PAQËSOR
PEACE ACTION

Наслов:

**Изградба на мир после КОВИД
2022 – 2024**

Издава:

Здружение Мировна акција Прилеп
ул. Димо Наредникот А1/2/31 Прилеп
office@mirovnaakcija.org
www.mirovnaakcija.org

Уредничка:

Марина Ѓорѓиоска Китаноска

Автор(к)и:

**Горан Талески
Боро Китаноски
Емрах Реџеми
Марина Ѓорѓиоска Китаноска
Катарина Шмиц**

Лектура:

Јулијана Талеска

Дизајн:

Александар Дудески

Фотографиите низ публикацијата се од архивата на Мировна акција,
фотографирани од: **Стојан Рашков,**
Боро Китаноски
и лични архиви од: **Арбнора Мемети, Катарина Шмиц и Елена Савеска.**

Печати:

Печатница „Ацетони“

Прилеп, 2024

Оваа публикација е дел од програмата Соочување со минатото на Мировна акција, во соработка и со поддршка на организацијата „Курве Вустроу“ од Германија, а финансирана од страна на Министерството за економска соработка и развој на СР Германија.

МИРОВНА АКЦИЈА
AKSIONI PAQËSOR
PEACE ACTION

Содржина

Вовед	6
Ретроспектива за постигнувањата и чекори напред	9
Вести, настани и иницијативи за изградба на мир 2022–2024	11
Мировна акција како активен учесник во Берлинскиот процес	12
Програма за поддршка на наставници по историја за подготовка и реализација на воннаставни активности за изградба на мир.....	15
Вебинар „Предизвици на транзициската правда“	20
Заедничка посета и одбележување на места на страдања во Босна и Херцеговина....	20
Интервју за германскиот весник „Frankfurter Rundschau“	21
Соочување со минатото	22
Интервјуа за војната во 2001 година	22
Тренинзи за мир 2022 – 2024	25
Вмрежување и соработка со организации на цивилни жртви и креирање на принципи за транзициска правда за Северна Македонија и заеднички регионални принципи за транзициска правда за Србија, Косово и Северна Македонија	29
Дигитализација на архивски материјали за војната во 2001 година	31
Постигнувања и резултати од соработката со младински активистки и активисти и младински организации	32
Младинскиот активизам низ увидите на Елена Савеска (23 години)	33
Изградба на капацитети и финансиска поддршка на младински организации во рамки на програмата „Зајакнување на гласот на жртвите преку инклузија и трансформација на наративите“ во С. Македонија Србија и Косово	36
Мировна иницијатива „Со млади, мир се гради“ 2023 – младинска иницијатива реализирана од Елена Савеска и Арбнора Мемети.....	36
Тренинзи за изградба на мир за млади во Гостивар и Тетово	37
Иновативни приоди за изградба на мир преку уметност	38
Изградба на мир и фоторепортерство – Арбнора Мемети (26 години)	39
„Сите наши солзи“ – регионална изложба посветена на цивилните жртви од поранешна Југославија од Србија, Северна Македонија и Косово	42
Театарска претстава „Заминувања“ – колективна драматургија во режија на Драгана Гунин	45
Регионален повик за раскази – БИБЕР	48
Документарен филм „Заборавените жртви“	48
Издаваштво	49
Организации со кои соработуваме	54
За културата на изградба на мир, мировниот активизам и погледи за младинскиот ангажман - искуствата од една мировна работничка, и нејзината работа во различни земји – Катарина Шмиц (29 години)	55
Соработка со ветерани и ветерански организации	58

ВОВЕД

Почитувани читателки и читатели,

Вообичаено е во овој дел, да сумираме што можете да очекувате од оваа информативна читанка за работата на Мировна акција. Па како што мировната работа е вклучувачка за различни методи на работа, увиди, храбра кога сакаме да допреме до многу различни луѓе (читај: мировни активистки и активисти, ама и луѓе кои се само љубопитни, а не нужно заинтересирани за директна работа на изградба на мир), така и ова издание нуди по нешто за секоја и секого.

Можете да читате според интерес. Не мора со ред. Така, има информативни делови, има едукативни делови наменети за истражувачки и истражувачи, за граѓански активистки и активисти, примери за мировни иницијативи реализирани од уметници, наставен кадар, ветерани. Многу шарено. А може да читате и само како љубопитни луѓе кои имаат критички поглед на разбирањето на изградбата на мир. Така што, се надеваме дека ќе дадеме појасна слика за тоа што всушност работиме. Исто така интервјуиравме три млади активистки, па Ве покануваме да ги видите и нивните увиди. Конструктивни ама и критички.

Секако, Ви се обраќаме и Вам, со кои низ годините соработуваме и заедно се стремиме да градиме општество кое е граѓанско, отворено и вклучувачко за сите слични и различни, се обраќаме на активистките и активистите, на нашите партнери од земјава, регионот и Европа, на оние кои носат одлуки, а ретко не вклучуваат во процесите на одлучување и на јавните личности кои покажале интерес, солидарност и желба за соработка и придонеле заедно да придонесеме кон изградбата на мир.

Ви се обраќаме не само за да кажеме благодариме за поддршката, туку и да апелираме до Вас, заедно да овозможиме да се чуе гласот на оние кои општеството не ги слуша, да критикуваме кога општествените текови нормализираат состојби на етнички и родови поделби, да кажеме дека изградбата на мир не доаѓа сама од себе. Тоа е процес кој не се случува наеднаш, и нема да се случи само со изнесување на констатации дека требало да ја надминеме 2001. веќе одамна, дека требало да се нормализираат демократските процеси бидејќи веќе имало клима за тоа. За жал, нема клима за тоа. Има корупција, има поларизација во општеството, има стигматизација

на ЛГБТИ - луѓето и жртвите на семејно, сајбер, меѓуврсничко насилство - читај: жени, девојки, момчиња, читај деца, младинки и младинци, додека патријархатот ни се враќа на голема врата, и општествениот дискурс ни залутал во неукост, несвесност и оправдувања дека другите се виновни за сè.

И сето ова влијае врз сите нас постпандемски, справувајќи се со враќањето во (новиот) нормален тек на секојдневието, додека во Европа и на Блискиот Исток се случува брутално кршење на човековите права и миграции на најранливите кои веројатно нема да се вратат во своите домови, а ќе останат за една или две генерации во бегалските кампови.

Ете, во ваквите (не)времиња, драги читателки и читатели, сакаме да споделиме со Вас, иницијативи и чекори кон изградба на мир, кои заедно со Вас ги направивме во претходните три години.

Во таа насока, неизбежно е да потсетиме дека работата по пандемијата си донесе предизвици. Новата и/или старата нормалност се присутни и некако сите се приспособуваат на условите за работа, личните промени и предизвици, начинот на комуникација, начинот на восприемање на случувањата и трендовите во околината и општеството. Се чини дека како и порано, во нешто има подобрување, а за нешто треба повеќе да се потрудиме и да се разбереме меѓусебно.

Решивме оваа информативна читанка да ја посветиме и на младите и низ нивните увиди и видувања да видиме до каде сме дошле. Претходните три години работевме со млади луѓе и тоа ни беше, и сè уште ни е предизвик. Конечно треба да разбереме сите, дека искуствата на возрасните активисти и активистки треба да се поддршка за новите генерации, а не предавања како требало да биде. Конечно, треба заедно да се слушаме и меѓусебно да учиме.

Ви посакуваме пријатно читање,

Марина Ѓорѓиоска-Китаноска

РЕТРОСПЕКТИВА ЗА ПОСТИГНУВАЊАТА И ЧЕКОРИ НАПРЕД

Предизвик е да ги ставиме постигнувањата календарски. Не можеме. Секоја поставена цел, секое очекување и резултат, си има свој животен курс и динамика. Нашата работа е комплексна, силно ги зема предвид потребите на луѓето со кои работиме, постојано се дополнуваме и надградуваме и во исто време сме отворени за нови увиди. Нашите вредности се потпираат на принципот **да не се направи штета** и оставаме време работите да созреат. Ова е многу важно кога работиме тренинзи, дијалошки средби, кога заедно со различни групи создаваме книги со сведоштва, кога работиме на архивата за 2001. и секако во целокупниот процес на соочување со минатото и изградбата на мир.

За оваа читанка, одлучивме да издвоиме настани, вести, разговори со различни луѓе кои ги карактеризираат изминатите 3 години.

Така, ретроспективата ја започнуваме со оваа најсвежа вест за 2024 година, бидејќи ја отсликува нашата работа во изминатиот тригодишен период.

Во декември 2024 година добивме признание за промовирање на изградба на мир, ненасилство и човекови права: „Крунислав Сукиќ“. Многу сме горди!

Кратко, за признанието:

Центарот за мир, ненасилство и човекови права – Осиек, Хрватска го додели овогодинашното Признание за промовирање на изградба на мир, ненасилство и човекови права „Крунослав Сукиќ“ на конзорциумот од шест организации: ПАКС за мир (Холандија), Мировна акција (Северна Македонија), ИНТЕРГА и Нова социјална иницијатива (Косово), Граѓански иницијативи (Србија) и Меѓународниот центар за транзициска правда (Брисел/Њујорк).

Церемонијата за доделување на признанието беше одржана на 11 декември 2024 год., во Народниот театар во Осиек. Претставник на церемонијата од Мировна акција беше Емрах Реџеџи, додека од ПАКС за мир Танушире Нигам и Берт ван дер Линде и Теодора Захировиќ од Граѓански иницијативи.

Во своето обраќање мировниот активист Емрах Реџеџи потенцираше дека работевме и ќе работиме на прашањето за последиците од војните на Балканот, кои за жал и по 30 години ги чувствуваме, а особено имаат влијание врз животите на жртвите денес. Тој се осврна и на фактот што нашите држави научија многу малку од минатото, што се гледа и во однос на тоа како се поставуваат поврзано со: Газа, Украина, Судан итн. Сепак, тој се радува што и покрај пасивните и апатични институции, има луѓе кои веруваат во ненасилството и изградбата на мир.

Признанието е резултат на реализацијата на регионалната програма „Зајакнување на инклузивноста и гласот на жртвите“ која стави акцент на промоција на правдата и правичноста како темели на процесот на изградба на мир. Програмата ја карактеризираат мапирање на потребите на цивилните жртви и организациите застапници на цивилните жртви од војните во поранешна Југославија, нивно поттикнување за соработка и вмрежување, како и поддршка на младински организации кои работат на изградба на мир во Македонија, Србија и Косово. Покрај директната работа со жртви и организации на жртви, програмата посвети уметнички дел преку креирање на регионална изложба „Сите наши солзи“ со авторски фотографии од 3 фотографии и 1 фотографка, промовирана во Белград, Скопје и Приштина, како и во Стразбур, две театарски претстави: „Заминувања“ колективна драматургија во режија на Драгана Гуниќ од Македонија, и „Татко и татко“ во режија на Куштрим Колиќи од Косово како и документарен филм посветен на цивилните жртви.

Како што е наведено од организаторот, ова Признание е доделено на организациите за заедничкиот потфат, преку кој успеаја преку инклузивен процес да обединат 23 здруженија на цивилни жртви од Србија, Косово и Северна Македонија, со што и заеднички ги развија и хармонизираа Принципите за транзициска правда во Западен Балкан.

Марина Ѓ. Китаноска
Емрах Реџеџи

ВЕСТИ, НАСТАНИ И ИНИЦИЈАТИВИ ЗА ИЗГРАДБА НА МИР 2022-2024

Особено ни е драго кога нашата работа е препознатлива за различни организации, индивидуалци и индивидуалки. Во овој дел споделуваме искуства од учество на настани кои ги претставуваме, не само како информација за настан, но исто така и како кратко едукативно сиже на настаните. Намерата ни е да дадеме информации за граѓански организации кои работат на полето на човекови права, демократизација и секако на изградба на мир, потоа споделуваме искуства од наставен кадар по историја како плод на соработката со Асоцијацијата на наставници по историја на Македонија (АНИМ), и овие искуства се опишани и со конкретни меѓуучилишни активности, како и со индивидуални иницијативи на наставници и наставници кои нè поканиле да одржиме работилници за изградба на мир.

Во овој дел, имаме и написи за оние кои се љубопитни да читаат и истражуваат за тоа каде сме биле вклучени регионално кога станува збор за транзициска правда и соработката помеѓу наставниот кадар по историја од регионов, информација за посета на места на страдања во Босна и Херцеговина.

Интересот за постконфликтна Македонија сè уште е актуелен кај европските новинари. Така, одвоивме простор за информација за работата на Мировна акција за германскиот весник „Frankfurter Rundschau“.

Марина Ѓ. Китаноска

Мировна акција како активен учесник во Берлинскиот процес

Берлинскиот процес е основан во 2014 година како платформа за зголемување на соработката меѓу шесте земји од Западен Балкан (Македонија, Србија, Албанија, Косово, Црна Гора и Босна и Херцеговина) и земјите домаќини на Берлинскиот процес (9 земји од ЕУ и Велика Британија), како и ЕУ. Берлинскиот процес е предвиден како конзистентен и инклузивен формат за сите 6 земји од Западен Балкан. Тоа обезбедува високо ниво на политичка поддршка и широк допир и видливост на иницијативите за регионална соработка и соодветните политики, како и на проектите за поврзување на ЕУ во регионот. Со текот на годините, Берлинскиот процес континуирано се развиваше и во моментот се состои од Самит, министерски состаноци (надворешни работи, внатрешни работи, економија) и повеќе странични настани (вклучувајќи го и Форумот на граѓанското општество).

Форумот на граѓанското општество 2024 се одржа од 9 до 11 октомври 2024 година во Берлин, Германија. Овој настан, организиран од Здружението за Југоисточна Европа и Институтот Аспен Германија, е клучен дел од Берлинскиот процес, кој има цел да ја поттикне соработката и интеграцијата во рамките на Западен Балкан и помеѓу регионот и Европската Унија. Една од темите на Форумот беше Соочување со минатото и Помирувањето. Мировна акција беше дел од Форумот, и во процесот на подготовки на Форумот како единствена организација од Северна Македонија во областа соочување со минатото и помирување.

Форумот собра разновидна група учесници, вклучувајќи претставници од граѓански организации, тинк-тенкови, академија и владини институции. Настанот обезбеди платформа за овие заинтересирани страни да водат смислен дијалог, да споделуваат согледувања и да развиваат препораки за политики кои ги адресираат итните предизвици со кои се соочува Западен Балкан.

Агендата на Форумот беше структурирана за да овозможи детални дискусии, интерактивни работилници и колаборативни сесии. Учесниците имаа можност да разменуваат идеи, да дебатираат клучни прашања и да развиваат практични решенија за најитните предизвици на регионот. Преку овие напори, Форумот за граѓанско општество 2024 имаше цел да изгради поинтегриран, стабилен и просперитетен Западен Балкан, придонесувајќи за долгорочниот развој на регионот и неговиот пат кон европска интеграција.

Подготовките за Форумот

Форумот на граѓанското општество 2024 за свој работен материјал ги имаше Препораките (<https://wb-csf.eu/publications-csf/policy-recommendations-civil-society-think-tank-forum-2024?form=MGoAV3>) развиени од страна на 7 работни групи кои работеа на нив во периодот јуни – август 2024 година.

На овие подготовки, Мировна акција учествуваше во работната група В (Соочување со минатото и помирување) кадешто заедно со други претставници од организации кои работат на ова поле на работа од земјите на Западен Балкан, ги развија Препораките кон владите на шесте земји на Западен Балкан, кои беа работен материјал на Форумот. Препораките се поделени во две групи: Препораки кои се полесно остварливи и оние за кои ќе треба повеќе време, но се многу важни во иднина да бидат исполнети. Емрах Реџеџи беше претставник на Мировна акција во оваа работна група.

Од препораките кон владите на шесте земји на Западен Балкан кои полесно можат да се спроведат, издвојуваме:

Да се охрабрат медиумите да се придржуваат до етичките кодекси за да се спротивстават на дезинформациите за минатото, да избегнат ширење на дезинформации, омраза и недоверба и да се залагаат за локалните медиумски регулаторни механизми за воведување на парични казни за прекршување на етичките кодекси;

Преземање мали чекори за изградба на култура на признавање на злосторствата извршени во минатото, за да се овозможи поширок општествен процес на заздравување на траумите. Владите треба јавно да се осврнат на злосторствата од минатото и да им се извинат на оние кои биле сметани за „другата страна“, нагласувајќи ја важноста на неетноцентричното сеќавање во поттикнувањето на помирување на национално и регионално ниво.

ОД ПРЕПОРАКИТЕ ЗА КОИ ЌЕ ТРЕБА ПОВЕЌЕ ВРЕМЕ И ТРУД, ГИ ИЗДВОЈУВАМЕ:

Да се осигура дека владите на Западен Балкан ќе ги вклучат организациите на граѓанското општество и нивните ресурси и искуства во развојот на државните политики поврзани со соочување со минатото и помирувањето;

Да ги ревидираат образовните програми за да вклучат сеопфатни и балансирани увиди за проблематичните периоди од минатото;

Зајакнување на инклузивна култура на сеќавање.

Текот на Форумот

Форумот беше поделен на 7 панел-дискусии кои соодветствуваа со темите на работните групи и 4 тематски дискусии кои имаат влијание на повеќето теми

(Агенда на форумот): https://www.sogde.org/site/assets/files/30118/agenda_main_forum_livestream.pdf?form=MGoAV3).

Како водители и говорници продефилираа: министри во владата на СР Германија и од некои од земјите на Западен Балкан, професори, истражувачи, советници од разни професии, претставници од локални заедници и секако претставници од граѓанскиот сектор од Западен Балкан.

Форумот обезбеди можност на едно место да се соберат луѓе кои работат на разни области значајни за развојот на регионот на Западен Балкан. Сепак, заради својата разноликост, обемност и шарена агенда, не овозможи реална дискусија за темите на Форумот. Пред сè, заради немање време. Сесиите траеја по 1:15 минути со 5-6 говорници. Времето за прашања и коментари беше премногу кратко за да се развие сериозна интеракција на говорниците со присутните. Од друга страна, Форумот обезбеди можност за нови познанства и потсетување и продлабување на постоечките. Горан Талески, дел од проектниот тим на Мировна акција, беше активен учесник на Форумот во Берлин.

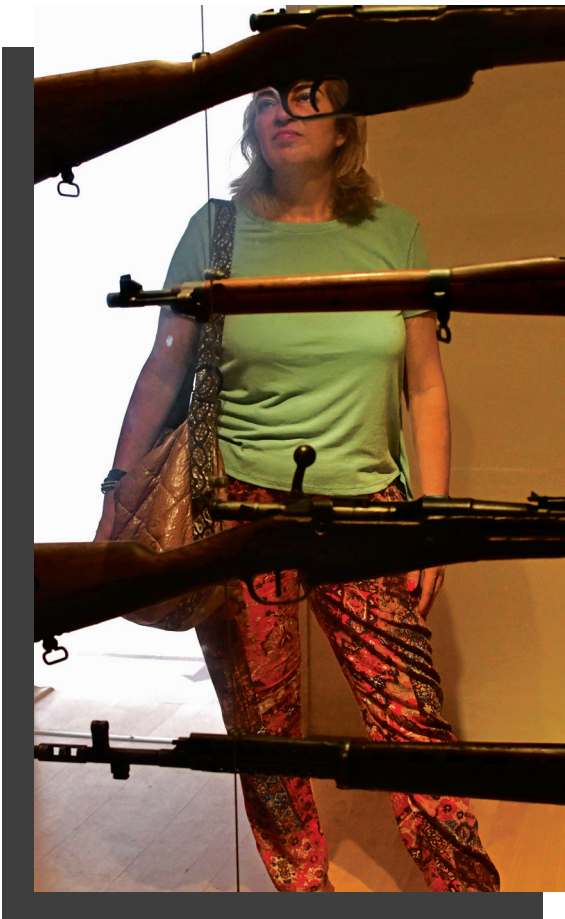
Горан Талески

ПРОГРАМА ЗА ПОДДРШКА НА НАСТАВНИЦИ ПО ИСТОРИЈА ЗА ПОДГОТОВКА И РЕАЛИЗАЦИЈА НА ВОННАСТАВНИ АКТИВНОСТИ ЗА ИЗГРАДБА НА МИР

Програмата за поддршка на наставници по историја за подготовка и реализација на воннаставни активности за изградба на мир се состоеше од две обуки за наставниците, подготовка и спроведување воннаставни активности по предметот Историја и завршна работна средба за евалуација на направеното. Во 2024 година одржавме нова средба на која беше презентираан „Прирачник за воннаставни активности по историја за основно и средно образование“. Програмата во целост беше реализирана во 2023/2024 година во соработка со Асоцијацијата на наставници по историја на Македонија (АНИМ). Во продолжение може да прочитате подетално

за општествениот и образовниот контекст поради кој ја реализиравме оваа програма, а планираме и да продолжиме да работиме на ова поле.

Иницијалните разговори за тренинг-програмата започнаа во декември 2022 година помеѓу Мировна акција и АНИМ. Следеше период на дефинирање на потребите и можностите, па до март 2023 година беа избрани училиштата и наставниците кои беа поканети да бидат дел од процесот. Се одлучивме за вклучување на наставници по историја кои веќе соработувале со Мировна акција или АНИМ, и тоа по еден наставник од четири основни и четири средни училишта. Оформивме и тренерски тим составен од Боро Китаноски, Емрах Реџеџи, Мире Младеновски и Горан Талески. Подготовките за првата фаза започнаа во март, а тренингот со наставниците го реализиравме во периодот 7-9 април 2023 година со учество на 8 наставници од 4 основни и 3 средни училишта.

Агендата на првиот тренинг се состоеше од претставување на замислата за Програмата, работа на контекст, оформување на парови од наставници за идна соработка и почетна размена на идеи за активности. Тука би ја издвоиле работилницата за контекст преку која правевме анализа на лекциите во учебниците по историја за основно и средно училиште.

Вториот тренинг во програмата беше спроведен во периодот 3-5 јули 2023 г. Фокусот на оваа фаза беше кон подготовка на воннаставни активности кои ќе бидат реализирани од страна на наставниците и учениците од вклучените училишта. Тренерскиот тим подготви соодветни водичи за подготовка на активностите. Наставниците во парови работеа на разработка на идеите од првата фаза, нивно дополнување и креирање на конкретни воннаставни активности спремни за реализација.

Третата фаза во програмата се состоеше во спроведување на активностите од страна на партнерските училишта.

Четвртата фаза беше завршната средба на програмата која се одржа во Прилеп од 1-3 декември 2023 година. Оваа средба беше фокусирана на евалуација на спроведените активности, како и евалуација на целиот процес. По секоја презентација се анализираше постигнатото, се разгледуваа проблемите и предизвиците кои се случиле, се разработуваа идеи или насоки како и што можело да се направи во одредени ситуации на поинаков начин. Се разбира, пристапот на Мировна акција со обуки и спроведување активности беше анализиран и беа донесени соодветни заклучоци кои ќе ни помогнат во креирање на нашата работа на ова поле во иднина.

Во октомври 2024 година се одржа Тренинг за користење на „Прирачник за воннаставни активности по историја за основно и средно образование“ со истата група на учесници. Прирачникот го издаде Мировна акција во 2023 година на македонски јазик и на албански јазик и содржи детално разработени 8 воннаставни активности за предметот историја.

Заклучоци од реализираната програма:

- потребно е зголемено користење на сите можности за поголема интеракција на наставниците по историја од различна етничка припадност;
- потребно е да се овозможи континуиран дијалог помеѓу наставниците за тековните предизвици кои ги имаат: програмски и технички;
- потребно е да се бараат креативни начини за соработка на учениците од различни етнички заедници кои се заинтересирани за историја;
- потребна е поддршка на наставничкиот кадар кој што сака да гради мостови меѓу луѓето.

Активности реализирани од училиштата

Идните медицински работници се залагаат за градење на мир и промовирање на соработката преку истражување и уметност

СМУГС „Д-р Панче Караџов“ е медицинско училиште во Скопје со паралелки на два наставни јазика: македонски и албански јазик. Покрај тоа што ова училиште едуцира идни медицински сестри и лекари/ки исто така се залага за промоција на општествени вредности меѓу младите.

Иницијатори на промоција на културата на ненасилство, соработка и изградба на мир се професорите по Историја: Валентина Стаменковиќ и Кенан Исени. Овие професори, веќе долги години работат на спојување на ученици и ученички од прва и втора година, преку реализација на воннаставни активности.

Во соработка со „Мировна акција“ од Прилеп, професорите Стаменковиќ и Исени реализираа три активности со учениците од ова училиште, во периодот октомври - ноември 2023 год. Нивната цел е да ги охрабрат учениците и ученичките да соработуваат, да се запознаат и да разговараат на темата мултикултурализам во градот Скопје. Активностите се реализирани со група од 16 ученички и ученици. Оваа група имаше можност да се запознае и да изгради меѓусебна доверба: заедно посетија 6 значајни локалитети на територијата на градот Скопје, за на крајот да работат во групи, од различни паралелки и наставни јазици, на истражувачка задача креирајќи трајни двојазични паноа на кои имаат претставено скопски локалитети. Панотоа се изложени во холот на училиштето како потсетник на меѓусебната соработка. Поставката беше промовирана на 6 ноември 2023 год., под името „Скопје низ минатото“ во холот на училиштето. Секоја работна група направи презентација на македонски и албански јазик за нивните соученици.

„Ние ја градиме иднината!“

Учи историја, гради иднина! Ова мото најдобро опишува што е соочување со минатото и беше силно изразено од дванаесет ученици од гимназијата „Гоце Делчев“ Куманово и од СОУ „Зеф Љуш Марку“ Скопје и од нивните исто така инспиративни професори Анита Зафировска и Насер Мифтари.

Првата екскурзија на 14 ноември ги однесе учениците во Куманово. Говорејќи за етничкиот соживот во историјата на градот Куманово, професорите рекоа: „Соживотот

бил и ќе биде и понатака“ . - Слично на тоа, учениците едногласно ја изразија својата желба: дека сакаат да живеат во мирно, здраво општество каде се почитуваат разликите, постои толеранција и соработка меѓу луѓето, без разлика на верската, етничката или која било основа. Градската прошетка до центарот и историските знаменитости им даде одлична можност на учениците да се запознаат, да стекнат нови пријатели, да се вклучат во дискусии и да изградат меѓусебно почитување и толеранција. Уште еден успешен ден на учење се одржа во Скопје на 21 ноември. Денот беше посветен на учење за минатото, едни со други и како ја замислуваат нивната заедничка иднина. Учениците уживаа во долг, возбудлива прошетка низ старите и новите делови на Скопје поврзани со Камениот мост.

Да ја пишуваме историјата на иднината со љубов

Во соработка со „Мировна акција“ од Прилеп, професорите Мејрем Кадриу од основното училиште „Наим Фрашери“ од Морани, Општина Студеничани и Љупка Христова од основното училиште „Јоаким Крчовски“, Волково, Општина Ѓорче Петров, Скопје, заедно со нивни ученици реализираа три активности во периодот октомври – ноември 2023 г., како дел од нивната иницијатива за поголемо запознавање со нашите култури и градење заедничка иднина.

Првата активност се одржа на 26.10.2023, во основното училиште во село Морани. Целта беше да се запознаат учениците меѓу себе и да се намалат или надминат предрасудите меѓу нив, како и да научат повеќе за албанската култура од страна на учениците од Морани.

Втората активност се одржа на 7.11.2023 во Скопје. Целта беше учениците од двете училишта да се состанат во Скопје и заедно да ја видат културата пообјективно, без поделби, како и да ја разберат важноста и значењето на историските знаменитости. За да се подигне свесноста за нивното зачувување. Учениците се сретнаа на Кале, за кое претходно и двете училишта имаа истражувано на својот јазик.

Третата активност се одржа на 23.11.2023 во Тетово. Учениците да се освестуваат за значењето на историските споменици и да доживеат дел од историјата за да сфатат дека е вредно богатство.

Барање загубени богатства и време на патување

Кој рече дека историјата е сувопарна и досадна, сигурно не бркал една авантура по друга како учениците на ООУ „Кирил и Методиј“ с. Канатларци и ООУ „Браќа Миладиновци“ с. Добрушево, прекрасно осмислени од наставничките Фросина Ѓорѓиески и Ана Целкоска!

На 17 ноември, учениците од ООУ „Кирил и Методиј“ од с. Канатларци за првпат се сретнаа со учениците од ООУ „Браќа Миладиновци“ с. Добрушево за да бараат закопани богатства во Битола. Почнувајќи од Хераклеја, наставничките сокриле фото-магнети кои ги прикажуваат сите историски знаменитости што ги посетиле: Музејот на град Битола, Офицерскиот дом и Саат-кулата. Со секој лов на богатство, учениците добиваа поголем ентузијазам, активно ја пребаруваа околината додека меѓусебно си помагаа и соработуваа.

Горан Талески
Марина Ѓорѓиоска-Китаноска
Катарина Шмиц

Вебинар „Предизвици на транзициската правда“

Вебинарот „Предизвици на транзициската правда“ се одржа на 7.6.2024 во организација на повеќе здруженија на наставници по историја од регионот на поранешна Југославија. Темите на вебинарот беа:

„Хашкиот трибунал како појдовна точка за транзициска правда“ со воведничар од Меѓународниот суд во Хаг, кадешто се зборуваше за можностите за користење на архивата на Судот во напорите за транзициска правда во земјите кои произлегоа од поранешна Југославија;

„Интерактивна нарација 1992–1995: Терор во 12 слики“ каде воведничарот од СЕНСЕ Хрватска ја опиша големата архива на СЕНСЕ со материјали од судењата во Хаг;

„Развивање вештини за критичко размислување за ефикасно справување со транзициската правда“ каде воведничарот од Европското здружение на наставници по историја ЕУРОКЛИО зборуваше за техниките кои наставниците треба да ги применуваат за учениците да стекнат навики за учење со разбирање и преиспитување, а со цел да имаат критични однос кон етаблираните државни наративи за војните; и

„Образование во процесот на транзициската правда и соочување со минатото во Македонија“ каде воведничарот Горан Талески од Мировна акција зборуваше за потенцијалите на образовниот систем во развој на сеопфатен и инклузивен процес на транзициска правда користејќи го примерот на образованието во Северна Македонија.

Заедничка посета и одбележување на места на страдања во Босна и Херцеговина

Центарот за ненасилна акција веќе 15 години активно работи со здруженија на поранешни логораши, цивилни жртви, како и на воени ветерани, со цел соочување со минатото, изградба на мир и помирување. Тргувајќи од потребата да се оддаде почит на жртвите без разлика на нивната етничка припадност, како и да се укаже на важноста на признавање на страдањата на секој човек кој страдал или настрадал во војните во регионот на поранешна Југославија, ЦНА организираат повеќе посети на места на страдања (затвори, места на егзекуции и масовни гробници) притоа градејќи ја културата на сеќавање која води кон признавање, дијалог и меѓусебно разбирање. На нивната покана за вклучување на мировни активисти и од Мировна акција, Емрах Реџеџи учествуваше на еден таков настан, т.е. серија на посети, при кои се посетија повеќе места на страдања како што се: касарната „Челебичи“ во Коњиц, хелиодромот во Мостар, основното училиште во Зијемље, но и музејот „Битка за ранетите на Неретва“ во Јабланица. Групата ја сочинуваа 57 луѓе составена од логораши, воени ветерани, новинари и мировни активисти од земјите произлезени од поранешна Југославија.

Интервју за германскиот весник „Frankfurter Rundschau“

Германскиот новинар Томас Розер од „Frankfurter Rundschau“ стапи во контакт со Боро Китаноски од Мировна акција во врска со историја на која работел за војната од 2001 година и денешните импликации во Македонија. Беше договорена средба која се оствари на 13.9.2023 во канцеларијата на Мировна акција во Прилеп. На средбата се разговараше за различни прашања за војната во 2001. Целата приказна беше објавена во списанијата „Tageblatt“ во Луксембург и во „Frankfurter Rundschau“ во Германија.

10 INTERNATIONALES

Tageblatt
Samstag/Sonntag, 30. September/1. Oktober 2023 • Nr. 227

Blutige Lehren des vergessenen Krieges

NORDMAZEDONIEN Weniger ethnische Spannungen, doch Armut und Perspektivlosigkeit geblieben

Von unserem Korrespondenten
Thomas Roser, Aracino

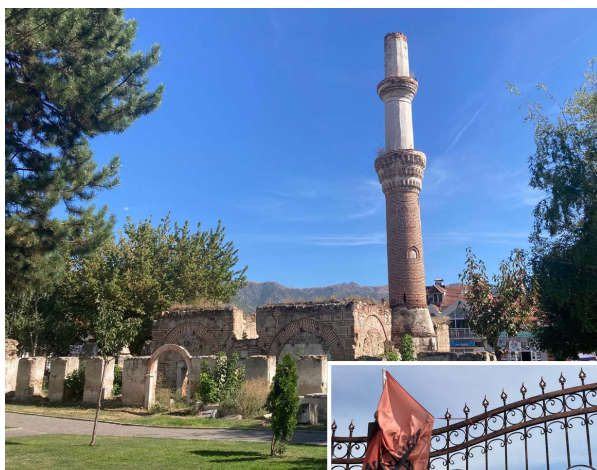
Mehr als zwei Jahrzehnte nach dem albanischen Aufstand im heutigen Nordmazedonien hat sich das Verhältnis zwischen Mazedoniern und Albanern merklich entspannt. Doch nach wie vor plagen Armut und Perspektivlosigkeit den Vielvölkerstaat. Und die EU hilft kaum, ihren labilen Anwärter zu stabilisieren.

Das rote Fahnenstück ist längst verblüht. Die Flagge mit dem Albaner-Adler hat sich in dem mit einem Draht verschlossenen Tor der Gedenkstätte verhakht. Dahinter rollt der Wind eine leere Plastikflasche über das Plateau des hoch über Aracino (Haracine) gelegenen Soldatenfriedhofs. Schwere Grabplatten erinnern an die zehn örtlichen Kämpfer der „Nationalen Befreiungsarmee“ (UCK), die 2001 beim albanischen Aufstand im heutigen Nordmazedonien ihr Leben ließen.

„Der Krieg darf nicht vergessen werden“, sagt der 62-jährige Bahrin Ajvazi, während er Kriegsaufnahmen mit ihm als UCK-Kommandant in Kampfuniform zeigt. Er sei „stolz“, als Freiwilliger für sein Volk in den Krieg gezogen zu sein, versichert der frühere Bürgermeister des elf Kilometer von Skopje entfernten Albantendorfs. „Aber die Jungen wissen oft nicht mehr, was wir damals durchmachen mussten. Sie stimmen heute selbst für mazedonische Parteien.“

Jahrzehntlang seien die Albaner „diskriminiert und verfolgt“ worden und hätten schon zu jugoslawischen Zeiten „nie dieselben Rechte“ wie die Mazedonier gegessen, klagt der frühere Biologielehrer und heutige Marketing-Chef der mazedonischen Eisenbahnen: „Wir wollten den Krieg nicht, aber waren gezwungen, zu den Waffen zu greifen. Wir kämpften gegen die Unterdrückung und hatten keine Wahl. Es ging um Freiheit oder Tod.“

Das blutige Kriegsjahrzehnt der 90er-Jahre im zerfallenden Jugoslawien war vorbei, der Kosovo-Krieg von 1999 endlich ausgestanden, als Anfang 2001 die Nachricht militärischer Scharmützel aufschreckte. Mit dem UCK-Angriff auf die Polizeistation in Tetovo begann am 22. Januar 2001 ein bürgerkriegsähnlicher Waffengang, der die inter-

Hochburg des mazedonischen Nationalismus: die Ruinen der abgebrannten Moschee in Prilep

nationale Gemeinschaft bis zum Sommer desselben Jahres kräftig auf Trab halten sollte.

Als Aracino zur „Todeszone“ wurde

Ein Jahrzehnt zuvor hatte das damalige Mazedonien mit der 1991 erklärten Unabhängigkeit als einziger der Nachfolgestaaten das zerfallende Jugoslawien ohne Krieg verlassen. Doch ein multi-kulturelles Idyll war der neue Vielvölkerstaat keineswegs. Obwohl albanische Parteien in Skopje stets mit am Regierungsgeschehen saßen, war die Minderheit, die heute knapp ein Viertel der auf 1,8 Millionen Einwohner geschrumpften Bevölkerung ausmacht, in Behörden und Institutionen kaum repräsentiert. Die Verweigerung des Rechts

auf Schulunterricht in der eigenen Sprache ergrimmte die Albaner genauso wie die verwehrtete Ausbildung albanischer Lehrer oder die Ablehnung ihrer Forderung nach Albanisch als zweiter Amtssprache durch Skopje.

Die Spuren des Krieges trägt Stojanche Angelov noch immer auf seinem vernarbten Rücken. Denn in Aracino hatte der frühere Vize-Kommandant der Spezialinheit der mazedonischen Polizei im Juni 2001 fast sein Leben verloren. Seine Hauptbeschuldigung sei damals im Häuserkampf vermutlich von der Kugel eines Scharfschützen getroffen worden, berichtet der 51-jährige Direktor des nationalen Krisenmanagement-Zentrums in Skopje. „Meine ganze Lunge war voller Blut. Niemand glaubte, dass ich überleben würde.“

Nicht nur Kämpfer und Wunden, sondern auch die Strategie hatte die mazedonische UCK von der UCK im nahen Kosovo übernommen. Etappenweise nahm die UCK in den überwiegend albanisch besiedelten Regionen im Grenzgebiet zu Kosovo mehrere Dörfer ein und erklärten sie nach Vertreibung der Mazedonier zum „bereiten Territorium“.

Als die UCK im März 2001 mit Tetovo die erste Stadt attackierte, ordnete Skopje die Mobilisierung an. Zumindest in ihren ersten Erklärungen habe die UCK damals mit der Absplittung gedroht, so Angelov. „Die Albaner wollten einen Teil des Staatsterritoriums abtrennen. Was hätten wir denn tun sollen? Hätten wir sagen sollen: Okay, nehmt euch, was ihr wollt? Wir hatten keine Wahl. Wir verteidigten unseren Staat vor dem Zerfall.“

Die heftigen, drei Tage währenden Kämpfe von Aracino sollten zum Wendepunkt des Waffengangs

werden. Die mazedonischen Sicherheitskräfte seien gegenüber der UCK „militärisch haushoch überlegen“ gewesen, so Angelov: „Das Dorf war eingeschlossen. Wir hatten uns gut vorbereitet und griffen von allen Seiten auch mit Hubschraubern und Kampfflugzeugen an.“ Aracino sei damals zu einer „Todeszone“ geworden, erinnert sich UCK-Veteran Ajvazi. „Wir waren umzingelt und hatten keine Chance.“

wesen, die damals „Stopp“ gesagt und in Aracino einen Waffenstillstand und den freien Abzug der UCK-Kämpfer erwirkt habe, sagt Angelov. „Enttäuscht“ habe damals nicht nur seine Einheit auf die erzwungene Feuerpause – und auf das im August 2001 am Ohridsee unterzeichnete Friedensabkommen reagiert. „In Skopje demonstrierten Zehntausende gegen die Regierung – und gegen den Waffenstillstand.“

Spürbare Verbesserungen

Im Rückblick ist der einstige Krieger heute erleichtert über den abrupten Kriegsausbruch: „Wir hätten den Krieg militärisch gewinnen können, aber das hätte uns nichts gebracht.“ Trotz der zeitweisen Vertreibung von knapp einem Zehntel der Bevölkerung sei die Zahl der Todesopfer auf beiden Seiten mit weniger als 200 „relativ gering“ geblieben. „Wäre das Blutvergießen eskaliert, wäre der Hass bis heute so groß, dass es ein Zusammenleben unmöglich wäre.“

Achtlos hasten die Passanten im Zentrum von Prilep an den Trümmern der vor 22 Jahren abgeackelten Moschee vorbei. Als zehn erst am Morgen mobilisierte Rekruten aus Prilep bei der Fahrt an die Front am 8. August 2001 bei Karkap unweit von Tetovo in

„Wir hatten keine Wahl: Wir mussten zu den Waffen greifen.“: UCK-Veteran Bahrin Ajvazi in Aracino

Горан Талески / Боро Китаноски / Емрах Реџеџи

Соочување со минатото

Во ова поглавје ќе ги претставиме постигнувањата во изминатиот тригодишен период кои ја карактеризираат мировната работа во земјава и регионот. Многу од луѓето со кои соработуваме во земјава, нè препознаваат по реализацијата на тренингот за изградба на мир „Десет дена Мировна Република“, потоа собирањето животни приказни кои се издаваат во книги, дигитализацијата на новинарски написи од периодот во 2001. на македонски и албански јазик, како и изградба на капацитети на младински организации преку менторирање и регрантирање на активности поврзани со изградба на мир.

На национално и регионално ниво, работење и на развивање на принципи за транзициска правда, чекор кој за Македонија е пионерски. Овие принципи се стожер за идна работа со луѓе од поранешните конфликтни подрачја од земјава, но и се вредносен водич за различни групи од регионов кои се жртви од војните во поранешна Југославија.

Во 2022 година, во насока на изградба на капацитети и поддршка на активности за изградба на мир, поддржавме 4 младински граѓански организации кои работеа со млади на соочување со минатото и изградба на мир преку различни приоди и активности.

Работиме и во регионот од поранешна Југославија со Центарот за ненасилна акција Белград-Сараево, а кога станува збор за тренинзи, би го издвоиле регионалниот тренинг за изградба на мир „Мир/Peace/Mir“. Регионално работење и со цивилни жртви и организации на цивилни жртви од војните во поранешна Југославија од земјава, Србија и Косово. Со нив реализиравме две регионални средби, една во Скопје во декември 2022 год. и една во Призрен, Косово во мај 2023 год. Двете регионални средби беа позитивно оценети од учесниците и учесничките, потенцирајќи дека на регионално ниво овие средби се први од ваков вид. Ваквото вмрежување беше силно охрабрено од претставниците и претставничките на цивилните жртви и нивните организации, а посебно во делот на многу поинтензивна соработка меѓу младите.

Во ова поглавје, внимание ќе посветиме и на младинскиот активизам за изградба на мир со наши соработнички и соработници. Споделуваме интервју со Елена Савеска за нејзиниот активизам и увиди за младите и нивниот општествен ангажман.

Марина Ѓ. Китаноска

Интервјуа за војната во 2001 година

Во тригодишниот период 2022–2024, го продолживме континуитетот на работа со динамиката којашто ја воспоставивме во претходните години, т.е. фокус на една серија животни приказни во тригодишен период. Па така, направивме серија на интервјуа со работен наслов „Странци“. Освен тоа, продолживме со обработката на архивата на претходно собраните животни приказни.

Серија животни приказни со меѓународни претставници, активисти и новинари поврзани со војната во 2001 година

Започнавме со реализација на серијата во 2024 година, почнувајќи со изработка на детален план. Планот содржи: анализата на потреби, релевантност, список на меѓународни организации активни во Македонија во 2001 година, оперативен план за снимање и обработка на интервјуата, потенцијални наратори итн. Оваа серија на животни приказни ја осмисли и разработи Емрах Реџеми, а беше спроведена од тимот на Мировна акција. Во 2024 година беа направени 8 интервјуа, а снимањето на нови интервјуа, како и нивната обработка и подготовка за онлајн објава ќе продолжи во 2025 година.

Методологија за снимањето на оваа серија:

Интервјуата беа водени полуструктурирано, со подготвен сет од прашања кои интервјуерот ги менува во согласност со потребите.

Интервјуата беа водени со користење на ЗУМ (ZOOM) – софтвер за онлајн видео состаноци

Обработка на видеото со додавање на одјавна шпица

Подготовка на титли на македонски, албански и англиски јазик.

Извадоци од воведот на серијата:

„Дури и по 23 години од вооружениот конфликт или војната од 2001 година во нашата земја, нашето општество сè уште останува значително поделено по етнички линии, со моноетнички наративи кои опстојуваат и се репродуцираат без речиси никаков дијалог надвор од сопствената етничка заедница. Во последните години, а особено за време на изборните кампањи (последната во мај 2024 година), овие приказни се повеќе присутни во јавниот дискурс, првенствено за да служат на политичките и партиските интереси и да ги мобилизираат граѓаните на етно-политички начин.

Со различните напори да се релативизира дискриминацијата и настаните од минатото, да се негира страдањето на луѓето, да се занемарат цивилните жртви, да се изврши ревизионизам на минатото, особено во услови на недостиг на јавни и веродостојни информации и архиви за настаните од тој период, од голема важност е да се соберат повеќе лични искуства и сведочења на луѓето кои биле вклучени во процесите на соочување и справување со тој развој на настаните. Претставниците на меѓународната заедница, странските хуманитарни работници и мировните активисти, како и новинарите и фоторепортерите, како поединци активно вклучени во тие предизвикувачки времиња, имаат многу искуства и информации кои се многу важни да се знаат и да се зачуваат. Користа за нашето општество е двојна: перспектива за нашето минато од војната во 2001 година од непристрасна страна (барем понепристрасна од поединците кои се идентификуваат со било која од страните од конфликтот) и документирање на сведочењата и вистинските искуства на странците кои дале придонес за демократската држава Македонија на нејзиниот пат кон приклучување кон ЕУ, кои исто така претставуваат неоттуѓив дел од историјата на оваа земја.

Во тогашната Република Македонија работеле над 60 меѓународни организации (државни и недржавни), кои се занимавале со прашањата и последиците од војната.

Од моите консултации со луѓе од регионот каде што тие беа повеќе погодени од војната, јасно е дека многу малку се знае за активностите на овие организации, освен широките генерализации за хуманитарната помош што ја обезбедиле, посредувањето во поширока политичка смисла и присуството со војници. Претпоставувам дека не е многу поразлично од било која воена зона или вооружена конфликтна зона. Но сепак, ова го прави уште поважно да се соберат животните приказни на оние поединци кои работеле и дејствувале во името на тие организации и придонеле за мирот и благосостојбата на граѓаните на нашата земја.

И покрај овие предизвици, присуството на меѓународни организации и медиуми во кризните зони останува неопходно. Тие ги засилуваат гласовите на погодените заедници, се залагаат за дипломатски решенија и придонесуваат за обликување на меѓународните политики насочени кон спречување и решавање на конфликти. Нивните напори, како поединци пред сè, ја претставуваат глобалната солидарност и колективната акција во решавањето на последиците од насилството како и основните причини за кризите.

Главниот хуманитарен актер за време на конфликтот бил Меѓународниот комитет на Црвениот крст (МКЦК), кој обезбедил итна помош и помош за раселените и постојаните жители. Дури и до јуни 2003 година, МКЦК им помагал на раселените лица со редовна испорака на храна и други неопходни работи. Други меѓународни актери, вклучувајќи ги УНХЦР, УНИЦЕФ, УНДП, ВФП, СЗО, МОМ, ФАО, Европската комисија и бројни невладини организации обезбедија голем број услуги за раселените лица вклучувајќи: храна, здравствена и психо-социјална поддршка, помош за рехабилитација и реконструкција.

Важно беше да се подготви преглед на она што меѓународните организации го правеле во текот на 2001 година, со цел да се разбере што направиле, какви се нивните придонеси, но исто така и да се разберат пошироките перспективи. Ова исто така се покажа како извор за кој верувам дека претставува некој вид на попис, на поголемиот дел од сите релевантни информации објавени во текот на тој период, како што биле објавени. Како такви, силно препорачувам да се размисли за архивирање на овие публикации, бидејќи тие се важен извор за секое идно истражување кое има некаква врска со војната во 2001 година. Овие организации, заедно со медиумите, беа оние коишто беше директно вклучена во вооружениот конфликт, но на различни начини и улоги и во суштина без да заземат страна. Она што го изнесоа во јавноста во тоа време за што се случуваше е дел од запишаната историја која треба да се зачува.

Важно е да се напомене дека за многу од нив има многу малку информации достапни на интернет. Од некоја причина, исто така, многу врски се чини дека недостасуваат, интернет-страницата е затворена, а понекогаш некои брифинг белешки (нумерирани) недостасуваа или барем не се релевантни за Македонија. Сепак, јасно е дека сè повеќе и повеќе од овие информации ќе исчезнат од интернетот, или ќе станат уште потешки за пронаоѓање.“

Обработка на архивата на животни приказни и подготовка за нејзино објавување

Снимените интервјуа поминуваат низ процес на обработка за да можат да бидат користени во печатени или онлајн медиуми. Процесот на обработка на интервјуата ги опфаќа следните чекори:

Обработка на видеото и додавање на одјавна шпица

Транскрипција на изворен јазик

Лектура на транскрипцијата на изворен јазик

Превод на интервјуто со цел да биде достапно на македонски, албански и англиски јазик

Лектура на преводите

Подготовка на титли на македонски, албански и англиски јазик

Во периодот од 2022-2024 беа доработени 12 интервјуа кои биле претходно снимени. Освен тоа, целосно беа обработени интервјуата снимени како дел од серијата „Странци“ во 2024 година.

Така подготвените интервјуа се спремни за онлајн објава или во книга.

Емрах Реџеми / Горан Талески

Тренинзи за мир 2022 – 2024

10 дена Мировна Република

Мир-Раџе-Mir

Програмата на тренинзи за соочување со минатото и изградба на мир, како форма на неформално образование отсекогаш сме ја сметале за една од најмоќните алатки кои Мировна акција ги развила. Континуирано ја развиваме од 2010 година и годишно успеваме да реализираме најмалку еден десетдневен тренинг за мир (а во некои години и по два, па дури и три). Тренинзите се сигурен простор во кој ги преиспитуваме општествените елементи на изградбата на мирот и сопствениот однос кон нив. Низ годините, тие се покажаа и како најсилна алатка за мобилизација на сојузници/чки и поддршка за прашањата на изградба на мир. Мировна акција самостојно ја разви програмата на тренинзи за соочување со минатото и изградба на мир „10 дена Мировна Република“, со првиот тренинг одржан уште во 2010 година во Крушево, а активно работи и на заедничката тренинг-програма „Мир-Раџе-Mir“ (постои од 2015 година) во соработка со Центарот за ненасилна акција Белград/Сараево, која е тријазична програма за регионот: Македонија, Косово и Србија. Тренерите од Мировна акција често учествуваат и во други регионални тренинзи за мир, на просторот на поранешна Југославија.

Тренинзите по својата природа вибрираат со општеството (не постојат два исти тренинзи) и сходно на тоа носеа свои специфики во овие три години. Забележлива беше потребата да вклучуваме повеќе преводи за албански/македонски јазик, што порано не било случај. Затоа почнавме да вклучуваме и членка задолжена за помош со преводот како техничка поддршка на тренинзите. Не знам каде ќе оди оваа тенденција во иднина и дали ќе стигнеме до степен да мора да ги организираме тренинзите целосно двојазично (со превод), но, тенденцијата на немање „заеднички јазик“ на учесниците/чките е видлива и растечка низ годините, и е одраз на општеството во кое работиме. Зголемената онлајн присутност на луѓето глобално, по пандемијата, исто така влијаеше, не само врз внесот на темите кои се актуелни на интернет, туку и врз начинот на кој тие се третираат. Видлива е силната глобална поларизација по однос на неколкуте теми кои се најсилни во виртуелниот свет и како ја туркаат јавноста кон вкопување во одбраните ровови. На тренингот нудиме простор во кој можеме да ги распакуваме овие позиции до својата суштина и така да воспоставиме **дијалог** (наместо **дебатата** која се форсира на интернет) по однос на точките на несогласување, но заради манирите усвоени на социјалните мрежи, овие години е видлив отпор да се заплива на овој начин во темите. Кога ќе се совлада тој отпор, тренингот „проработува“ и уште повеќе ми го зацврстува убедувањето за корисноста на овие тренинзи. Овие години особено ни се видливи темите од т.н. „војна на културите“ и „родовата војна“, кои силно придонесуваат кон зацврстување на предрасудите, наместо кон нивна разградба, што би претпоставиле наивно дека глобалната комуникација на интернет би требало да носи.

На неколку тренинзи по ред се соочивме и со голем број на откажувања на присуство, некои дури и непосредно пред почетокот на тренингот или на самиот прв ден. И покрај големиот број на пријави. Не знаеме најточно на што се должи тоа, можеби на промена во разбирањето на преземените обврски, но добивме и повеќе пораки од луѓе кои би сакале да учествуваат, но кои не можат да се посветат на сите 10 дена на тренингот. Мислам дека по тренингот во 2024 година, дефинитивно одлучивме дека треба да ги следиме овие потреби и да го менуваме форматот. Останува на тимот, во соработка со поранешните учесници/чки да изнајдат нов погоден формат за тренинзите (поделен во два или три дела, или на некој друг начин). Потребна е и модернизација на начинот на промоција на тренингот, која на поразбирлив јазик ќе објаснува што нудиме и што навистина се случува таму. Она што силно нè води е сè повидливата отвореност, особено на помладите учесници/чки да се преиспитуваат и потоа да ги истражуваат темите кои ги обработуваме. Можеби е ова генерациска работа, но оваа генерација млади е сè поотворена и тоа ни дава силен поттик дека треба да се продолжи со ваквата едукација. И во исто време, да се „подмлади“ тренерскиот тим со доедукација и вклучување на помлади членови/членки во истиот.

Боро Китаноски

Вмрежување и соработка со организации на цивилни жртви и креирање на принципи за транзициска правда за Северна Македонија и заеднички регионални принципи за транзициска правда за Србија, Косово и Северна Македонија.

Не постои една усогласена дефиниција за транзициска правда. Може да се рече дека таа е збир на процеси осмислени со цел да одговорат на масовните кршења на човековите права, кои настанале во минатото како резултат на државна репресија, политички немири или вооружен судир.

Транзициската правда почива врз одговорноста и правдата за жртвите. Го препознава нивното достоинство како граѓани и како човечки суштества. Игнорирањето на масовните злоупотреби е лесен излез, но ги уништува вредностите врз кои било кое пристојно општество почива.

Во периодот 2022–2023, во рамките на регионалната програма „Зајакнување на гласот на жртвите преку инклузија и трансформација на наративите“, Мировна акција во соработка со партнерите: Пакс (Холандија), Интегра и Нова социјална иницијатива (Косово) и Граѓански иницијативи (Србија), под менторство на Меѓународниот центар за транзициска правда Њујорк-Брисел, разви национални и регионални принципи за транзициска правда.

Принципите за транзициска правда во контекст на Северна Македонија се развиени како резултат на процес на консултации и работилници кои Мировна акција ги организираше во периодот март – април 2023 година со луѓе од различни категории: внатрешно раселени, жртви и семејства на жртви, наставници, лица од поранешните кризни подрачја, млади, мировни активист(к)и.

Овие принципи се достапни на нашата интернет-страница на македонски и албански јазик. Овие принципи се конципирани во следните области: **Обезбедување на простор за гласот на жртвите и маргинализираните од воениот конфликт, Потрага по вистината/ Утврдување на факти, Меморијализација, Градење на доверба и Фокус врз младите.**

Регионалните принципи за транзициска правда се креирани за организациите на цивилни жртви, но и лица кои не се дел од формалните здруженија, а доаѓаат од Северна Македонија, Косово и Србија. Креирањето на регионалните принципи беше финализирано на регионална средба во Призрен, Косово во мај 2023 година.

Ова што ги спојува сите е опишано во преамбулата на регионалните принципи за транзициска правда кои се достапни на интрнет-страницата од Мировна акција, но и на интернет страниците од нашите партнери со кои ја работевме оваа програма.

Во 2023 год., го издадовме бројот 5 на списанието „Отворено“ во уредништво на Емрах Реџеми. Во ова списание, кое е достапно за пребарување, објавивме текстови кои ја обработуваат транзициската правда, но списанието обработува и теми за употребата на уметноста како алатка за изградба на мир, текст за заеднички посети на ветераните од поранешна Југославија на местата на страдања, текст за дискриминацијата врз Ромите во земјава: „**Трошки за Ромите** – ...Права, правда, еднаквост, правична застапеност, соживот, толеранција, недискриминација, прифаќање, почитување... се апстрактна именка за ромската етничка заедница во Република Северна Македонија“ – како што ќе напише авторот на овој текст, новинарот Дехран Муратов. Списанието се осврнува и на важноста на мировното образование за кое пишува Ана Битољану – долгогодишна мировна работничка.

Боро Китаноски
Марина Ѓ. Китаноска

Дигитализација на архивски материјали за војната во 2001 година

Тргувајќи од потребата за сеопфатен пристап во истражување на војната во 2001 година, во Мировна акција активно работиме на дигитализација на архивски материјали од тој период. Медиумите кои беа активни во 2001 година, а кои работат и денес, не се во голем број. Ова особено може да се каже за печатените медиуми, независно дали се работи за дневни весници, неделни политички списанија, па и локални весници. Па така, „Нова Македонија“ (дневен весник со најголема традиција на македонски јазик) и „Флака“ (дневен весник со најголема традиција на албански јазик), немаат доволно стара интернет-архива за да може да се пребарува 2001 година.

Процесот на дигитализација го стартувавме во 2017 година со иницијално истражување на медиумите кои беа активни во 2001 година: што се случило со нив, каде можат да се најдат нивните архиви. Со дигитализација на весниците „Нова Македонија“ и „Флака“ започнавме во 2018 година, а процесот продолжи и во периодот 2022–2024 година. Може да се каже дека во овој период е завршен голем дел од работата на дигитализација на двата весници. Како финален продукт, написите за војната ќе бидат во дигитален формат, ќе можат лесно да се пребаруваат по тагови, а нивниот текст ќе може дополнително да се обработува. Сите тие, во догледно време и по обезбедените услови за тоа, ќе бидат објавувани на интернет-страницата на „2001.mk“.

Горан Талески

Постигнувања и резултати од соработката со младински активистки и активисти и младински организации

Овој дел го посветуваме на младата популација. Ќе може да прочитате за важноста на вклучувањето на младите кога се планираат и реализираат мировни иницијативи, за важноста на менторирањето и поддршката на мировните иницијативи. Направивме и интервју со Елена Савеска, 23 годишна мировна активистка и ви претставуваме што сè сработивме со нашите соработнички и соработници.

„На сите кои се против заборавањето. На сите кои сакаат да се сеќаваат“ – Растење со војна, 2009 - второ издание во 2022 година – Мировна акција.

Младите, во овој временски период, и во 2023 година, и луѓето кои беа млади пред 22 години делат сеќавања и различни толкувања за војната од 2001., ама го делат и молкот, забравот и недостигот на раскажување. Денес, и во 2023 година, предизвик е да се разговара со млад човек, воопшто за војна, за деведесеттите години кога се случија војните во поранешна Југославија, за војната во Македонија во 2001 година.

Потребата за работа со млади луѓе кога станува збор за военото минато е актуелна, но и интересна за младите. Сепак, од младите луѓе научивме дека кога станува збор за военото минато, увидите од младинска перспектива се важни, нивните искуства се отсликани преку приказните од нивните родители или окружувањето, медиумите од комшиите од образовните институции. Во едно окружување кое не секогаш е пријателско кога се раскажуваат искуства и приказни, **другиот или другата** не секогаш имаат позитивна слика во очите на слушателите на тие приказни. Затоа, мировната работа е потребна, се трудиме да е континуирана и треба да е вклучувачка подеднакво за сите.

Пред вас е дел од еден мал осврт за тоа како младите се сеќаваат на 2001., за тоа како го користат своето знаење и своите вештини за да разговараат и да остават трага од нивна перспектива за приказните кои ги слушаат, за тоа како учат за минато.

Што викаат младите на изјавата: 2001. е застарена тема и младите не треба да се замараат со тоа (дел од изјавите од учесници и учеснички од тренинг-програмата):

Застарена е, ама има многу ствари под тепих.

Нема помирување без соочување.

Не треба да се става настрана, темата не застарува.

2001. ако е застарена, некако и јас сум застарена... :-)) Не може да застари. Треба младите да се оптоваруваат со тоа во ера на лажни вести, индоктринација... опасност од екстреман радикализам... треба да се зборува за тоа како се случи, зошто се случи.

Не е застарена тема. Ако малку гребеме во меѓуетничките односи, одма излегува на површина 2001.

Битен е начинот на кој зборуваме... лесно се доаѓа до контраефект. Кај албанската страна се зборува за работите до 2001., а кај македонската од 2001. И тоа е огромен јаз меѓу страните. Тука е мостот кој фали. Малку знаеме едни за други. Поинаку се зборува меѓу своите, полесно е, а поинаку е кога сме со други. Не е лесно.

За 2001. – јас не знаев за војната. Сè до моментот додека не ми кажаа оти била лоша година за 2001. Јас си ја сакав 2001 година како година кога што сум се родила. Моето разбирање е дека нешто се случило... 2001. воинствена... има поделби (ние и тие) се билдаат наративите (од Тетово сум).

Марина Ѓ. Китаноска

Младинскиот активизам низ увидите на Елена Савеска (23 години)

Мировна активистка

10 декември 2024 година

Интервјуто е направено од страна на Марна Ѓ. Китаноска преку електронска пошта

Марина Ѓорѓиоска-Китаноска: Ели здраво. Ти веќе подолго време соработуваш со Мировна акција. Може да ни споделиш која е твојата мотивација за соработка со нас?

Елена Савеска: Здраво, здраво. Мотивацијата за долгогодишната соработка со Мировна акција произлегува од тоа што ги споделуваме истите вредности за мир и желбата за општествени промени. Луѓето во организацијата искрено веруваат и работат во насока на мирот. Мировна акција го чувствувам како простор каде не само што можам да бидам уникатна и своја туку и место каде можеме заедно да се справиме со она што боли, не е лагодно и не сакаме да го зборуваме.

МГК: Младинскиот активизам е секогаш добредојден во граѓанските организации, а посебно важен за мировни организации. Ти имаше можност да ја претставуваш Мировна акција преку учество на меѓународни младински настани. Еден таков, беше неодамна во Италија. Ти се допадна? Што од тој настан би издвоила како предизвик, а што како искуство кое можеби би го употребила во твојот личен ангажман како активистка?

Елена Савеска

ЕС: Младинскиот активизам и не е баш добредојден во секоја граѓанска организација, ако зборуваме за вистинската дефиниција на младински активизам, а не за младинска манипулација за активизам или донаторски одобрен „активизам“. Да, ја имав таа чест. Семинарот во Италија мора да издвојам дека беше уникатно искуство. Тој беше прв семинар на кој се обработуваше темата за геноцид, што ми се допадна не само поради значењето и важноста на темата туку и поради можноста за заедничко учење и разбирање.

Како предизвик би го истакнала прашањето што секогаш се поставува по вакви семинари: Што потоа? Како да се пренесат стекнатите знаења, искуства, за итноста и значењето на темата на луѓето околу мене?

А како искуство дефинитивно би ги искористила тактиките на директно адресирање на проблемите, вклучувајќи го исмевањето на луѓето кои активно придонесуваат кон истите. Исто така и отвореното и искрено споделување на сопствените искуства.

МГК: Мировен активизам од млади. Можен е? Кои се формите за застапување на мировни прашања кои ти би ги употребила преку своето делување?

ЕС: Секако дека мировниот активизам од страна на младите е можен и доста круцијален. Формите на застапување за мировни прашања кои би ги применила при делување зависат првенствено од прашањето кое се адресира, како и кои категории на луѓе се сојузници во застапувањето и кои не се.

Секогаш би рекла дека е добро да се вклучат медиумите како платформа за информирање и јавноста. Јавноста игра клучна улога за било какви општествени промени, макар да е тоа и негативна улогата.

МГК: Герила акции, гостување во радио емисии, јавно излагање за тешки теми, споделувањ искуства со младински групи за твојот активизам. Има ефект? Кои се најчестите предизвици за кои си разговарала со твои врсници и врснички?

ЕС: Она што го имам забележано е дека секогаш постои ефект, без разлика дали е голем или мал, позитивен или негативен. Предизвиците за кои сум разговарала со моите врснички и врсници во контекст на активизмот варираат од повеќе и различни фактори. Сепак, некои заеднички предизвици се издвојуваат.

Меѓу нив се демотивацијата за било каков активизам, годинизам¹, незадоволството од реалноста или живеење со последиците и одлуките од минатото следствено недоволната информираност и оневозможеност да се направи нешто за тоа.

Дополнително, се јавува чувството на немоќ поради незаинтересираноста за нивните проблеми од страна на сите коишто треба да се заинтересирани.

На сето тоа се надоврзуваат дезинформации кои доведуваат до наклонетост кон десничарски политички идеологии на омраза и војна и многу други предизвици.

МГК: Може да ни споделиш твое видување за тоа каков треба да е младинскиот активизам за мир?

ЕС: Младинскиот активизам за мир, пред сè, треба да биде младински и активен. За тоа каков треба да биде може од досегашното искуство да извлечеме од тоа каков не треба да биде. За жал, често кога станува збор за младински активизам станува збор за манипулација од страна на организации поттикнати од донаторски средства или нивни политики, ги користат младите за спроведување на некои акции. Овие спроведени активности површински ги адресираат прашањата поврзани со мир или ги игнорираат во целост.

Младите и младинскиот активизам за мир не треба да страдаат од последиците на „индустрискиот комплекс“ на граѓанскиот сектор.

Верувам дека младинскиот активизам за мир треба да потекнува од младите и да е воден од младите. Истиот треба да се темели на нивните иницијативи и потреби, но истовремено да биде потпомогнат или менториран од искусни активни граѓани кои се занимаваат со активизам. Младинскиот активизам треба да го третира мирот како интердисциплинарен концепт, а не еднонасосен и ексклузивен.

МГК: Тренингот 10 дена мировна Мирова република Република е наш печат. Влијаеше на тебе? Како?

ЕС: Тренингот 10 дена мировна Мирова република Република имаше позитивно влијание врз мене, додека, ако ги прашувате оние кои се обидуваат да го задржат статус кво или да пропагираат омраза и војна, негативно.

Овој тренинг, за кој со нетрпение чекав да наполнам 18 години за да можам да учествувам, ми го потврди патот по кој се движев и растев и ми помогна да добијам нови перспективи и насоки во моето согледување на работите околу мене.

Стектанот искуство и знаења од тренингот се меѓу клучните темели на моето лично и професионално оформување како активен граѓанин посветен на мирот или, мировен активист.

МГК: Порака за нас од Мирова акција и порака до младите во земјава?

ЕС: Пораката до Мирова акција би била: да правите повеќе. Сè што е направено досега е за фалење, но верувам дека има простор за уште поголеми достигнувања, како од аспект на младите, така и од аспект на мирот. Важно е, исто така, да се избегне наклонување кон „индустрискиот комплекс“.

Пораката кон младите во земјава, доколку има останато, би била: доколку сакаме да видиме промена во средината можеме и ние да ја направиме тоа. Не е патриотизам да се сака државата од надвор и да се веат знамиња и не е нормално да се мрази.

МГК: Што треба генерацијата X да земе предвид кога комуницира со генерацијата Z? Општо и кога станува збор за активизам?

ЕС: Кога станува збор за комуникација меѓу генерацијата X со генерацијата Z треба да се има предвид генерациските разлики и заедничките вредности, особено кога зборуваме за активизмот. Пристапот кон генерацијата Z на најлесен и најбрз начин е преку дигиталните и социјалните платформи, а особено преку хуморот. За генерацијата Z се важни идентитетот, искреноста, транспарентноста и ослободувањето од неавтентично однесување или прекумерно корпоративни и капиталистички пораки. Сето ова може да се забележи во борбата за климатската правда и социјалната еднаквост.

Генерацијата Z е навикната на брза комуникација. Пораки кои им се праќаат да бидат јасни, концизни и визуелно привлечни наместо долги, текстуални формати со кои се губи вниманието. Исто така, важно е да се истакне дека генерацијата Z е првата генерација која се соочува со прекинување на генерациската траума, што ја прави свесноста за менталното здравје особено важна.

Активизмот на генерацијата Z е доста уникатен, иновативен, креативен и хумористичен на инстанции. Овој активизам се одликува со нехиерархиски структури и партиципативни пристапи кои им даваат глас на младите во процесите на донесување одлуки. Генерацијата Z го гледа активизмот преку интерсекциска и интердисциплинарна леќа, разбирајќи како различните форми на насилство и угнетување се меѓусебно поврзани. Комуникацијата треба да го одразува ова разбирање, обезбедувајќи поддршка за различностите и инклузивноста, без да ја изгуби својата јасност и ефективност.

Изградба на капацитети и финансиска поддршка на младински организации во рамки на програмата „Зајакнување на гласот на жртвите преку инклузија и трансформација на наративите“ во С. Македонија Србија и Косово

Во 2022–2023, конзорциумот од мировни организации кои ја реализираа програмата, поддржа младински иницијативи во полето на изградба на мир и транзициска правда. Би сакале да нагласиме дека од исклучителна важност е, кога се работи на чувствителна тема како што е изградбата на мир, да се работи на изградба на капацитети за едукација на темата, потоа во планирањето и имплементацијата да се вклучи менторство од мировни организации и секако голема застапеност на млади луѓе во имплементацијата (во улога на едукатори и едукаторки, пренесувачи на искуства за младински активизам) бидејќи младите се оние коишто го делат јазикот на нивните врсници и врснички.

Марина Ѓ. Китаноска

Мировна иницијатива „Со млади, мир се гради“ 2023 – младинска иницијатива реализирана од Елена Савеска и Арбнора Мемети

Иницијативата за изградба на мир „Мирот евозможен со младите“ беше дел од соработката со Регионалната канцеларија за соработка на младите (RYCO). RYCO е официјален инструмент на Берлинскиот процес. Проектот „Мирот евозможен со младите“ се состои од следниве активности:

Дискусија во Тетово

Активноста се одржа во Тетово на 22 декември 2023 година. Програмата беше фокусирана на младинскиот активизам и воведување во некои активистички активности преземени од страна на двете водителки, и двете дел од алумни групата на Мировна акција, Елена Савеска и Арбнора Мемети. Дискусијата се состоеше од три дела: Воведување на учесниците преку споделување на лични омилени интереси, проследено со две презентации од страна на водителките: „Мисли малце“ од Елена Савеска и „Мојата фотокамера е мојот активизам“ од Арбнора Мемети. Откако презентациите беа завршени, се отвори дискусија. На крајот, групата ги сподели своите впечатоци за денот.

Дијалог-дискусија и студиска посета во Скопје (Стара чаршија) и посета на „Улица на мирот“ и Муралот на мирот

Активноста беше спроведена на 24 декември 2023 година. Млади луѓе од Тетово отпатуваа во Скопје заедно со Елена Савеска. Домаќините Валон Кучи и Јетмир Асани, авторите на муралот, топло ги пречекаа сите. Новинарот на Радио МОФ, Ангела Бошкоска, го покриваше настанот.

Авторите го опишаа процесот како дошла идејата за муралот, а се осврнаа и на денешните пораки кои муралот им ги дава на секојдневните минувачи.

Емитирање на поткаст за иницијативата на Радио Пела

Поткастот беше емитиран на 27 декември на Радио Пела. Домаќин беше Звонко Димоски со гостите: Јусуф Камвери, Елена Савеска и Марина Китаноска.

Оваа активност резултираше со многу автентичен поглед на младите за општеството, важноста на политичките ставови и активизмот, понатамошните планови за младински активизам, а на крајот имаше отворена покана за младинската активистка Елена Савеска да го сподели своето вредно искуство во Прилеп со нејзините млади врсници. Радиото покажа интерес и поддршка ако таквата акција се случи за да се направат информациски поткасти.

Горан Талески
Марина Ѓорѓиоска-Китаноска

Тренинзи за изградба на мир за млади во Гостивар и Тетово

Во април-мај 2023 год., нашата долгогодишна соработничка, психологинка и мировна активистка Валентина Матовска реализираше тренинзи за изградба на мир со средношколци и средношколки од Гостивар и Тетово. Валентина беше учесничка на еден од тренинзите „10 дена Мировна Република“ пред пандемијата, и до денес заедно соработуваме на различни иницијативи за мир кои таа ги реализира во Полошкиот регион. Своето искуство како граѓанска активистка, психологинка и големиот интерес да ги употреби своите знаења и вештини стекнати од учеството на тренингот „10 дена Мировна Република“, се нејзината мотивација да биде мировна едукаторка и наша долгогодишна соработничка.

Валентина Матовска работеше со средношколки и средношколци од Гостивар и Тетово преку реализација на тренинг-програма за мир. Нејзината група беа 15 млади луѓе од кои 7 машки и 8 женски, 8 Македонци/Македонки и 7 Албанци/Албанки.

Оваа статистика ја ставаме пред сè, со цел да ја истакнеме потребата и важноста, дека кога креираме групи со кои работиме на изградба на мир, императив е да се родово и етнички балансираме.

Она што би го издвоиле од оваа обука, е следното. Тренерката, избрала теми за обработка кои се актуелни кај младата популација. Ова обезбедува континуитет кога се работи со младите и поттикнува интерес повторно да дојдат на тренинг.

Теми кои беа разработени: Изградба на мир, Моќ и градење на доверба, Справување со стравот, Интерактивна работилница со Арбнора Мемети за фотографија и фоторепортерство, Улогата на половите во општеството/родова рамноправност и Посета на Калето со дискусија за последователни младински иницијативи.

Тука би истакнале дека Матовска се приспособила на моменталните потреби на младинската група, па така во сесијата за справување со стравот било одвоено време за разговор поврзани со настанот во Р. Србија во основното училиште „Рибникар“. Степенот на насилство кое се случи во ова училиште придонел групата да има силна потреба да разговара на овој немил настан.

Исто така, вклучувањето на фотографката Арбнора Мемети (26 годишна новинарка), имало особено значење за групата која силно се заинтересирала за ваков вид на претставување на мировен активизам – преку фоторепортерство.

Марина Ѓ. Китаноска

Иновативни приоди за изградба на мир преку уметност

Уметност и изградба на мир, соочување со минатото и транзициска правда. Во изминатиот тригодишен период имавме можност овие работи да ги споиме, да ги разбереме како се работат со нивната специфика и комуникација со јавноста и секако, ги реализиравме.

Иновативноста и слободата да се креираат уметнички продукти во насока на овие теми е исклучително креативна и предизвикувачка. Во овој дел, ви претставуваме како преку уметноста допревме до жртвите од војните во поранешна Југославија на начин кој оддава признание, почит и нивна видливост, комунициравме со пошироката јавност која е свесна или не е свесна за тежината на оваа тематика, а притоа не направивме штета да пренесе траума кај пошироката публика.

Во овој дел претставуваме неколку активности кои ја користат уметноста како медиум. Тоа се театарска претстава, изложба од фотографии, регионален конкурс за раскази и документарен филм.

За сето ова да биде возможно соработувавме со фотографи, театарска режисерка и актерки, и медиумот Балканска истражувачка репортерска мрежа. Различноста на профилите на луѓе со кои соработувавме беше предизвикувачка. Важно е да истакнеме дека со сите соработнички и соработници делиме слични морални вредности, заедно се помагавме, сугериравме и меѓусебно учевме. Секој предизвик кој произлезе од процесите помогна вклучените во процесот да ја подобрат комуникацијата која е поврзана со теми од војната.

Го започнуваме овој дел со интервју на новинарката и фоторепортерка Арбнора Мемети.

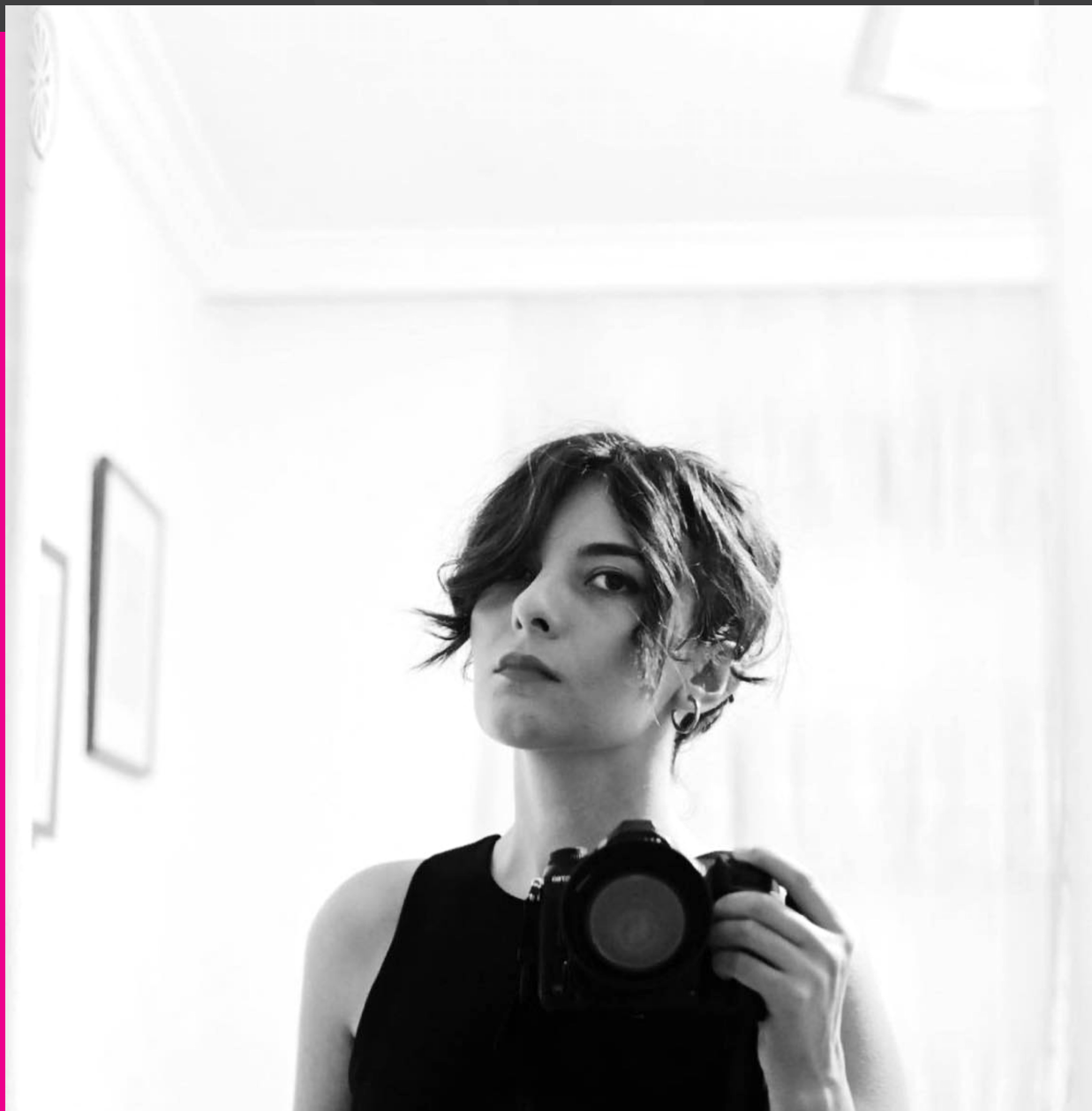
Марина Ѓ. Китаноска

Изградба на мир и фоторепортерство - Арбнора Мемети (26 години)

Новинарка и фоторепортерка

8 декември 2024

Интервјуто е направено од страна на Марна Ѓ. Китаноска преку електронска пошта

Арбнора Мемети

Марина Ѓорѓиоска-Китаноска: Те „откривме“ и многу ни е мило за тоа, кога баравме ангажирани млади фотографи/фотографки кои работат со документарна фотографија. Око ни фати твојот фотографски ангажман за време на пандемијата. Плус колегите од Косово те препорачаа, као ние да не те знаевме и пред нив (хахаха). Какво ти беше првичното искуство со нас и што денес ти доаѓа прво на памет кога ќе ти спомене некој/ја Мировна акција?

Арбнора Мемети: Прв пат дојдов во вашата канцеларија во Прилеп во 2018 година на посета. Потоа секако, не размислував дека ќе има некаков развој во нашиот однос. Кога ќе се спомне Мировна акција, веднаш ми доаѓа на ум тренингот во Крушево, бидејќи таму поминав најмногу времe со активистите на Мировна. Ова ми останаво сеќавање и затоа што таму несвесно изнесов некои мои ставови на маса, од кои дел мораше да ги преиспитам. Верувам дека тренингот одигра важна улога во постепената промена на некои мои ставови и затоа сум многу благодарна што се запознавме.

МГК: Какво искуство ти беше целокупниот процес на фотографирање за изложбата „Сите наши солзи“?

АМ: На почетокот не ми беше јасно зошто сме двајца фотографи за Македонија. Верувам дека добро направивме што некои локации ги сработивме заедно со другиот фотограф и на некој начин се соочив со одговорот на моето прашање: зошто двајца фотографи? Претходно не помислував дека некој ќе има проблем да се изрази поради мојата етничка припадност. Кога се соочив со овој факт, ми беше многу жал, но се обидов да го разберам човекот пред мене. За мене, изложбата беше повеќе од фотографија, бидејќи научив многу работи кои претходно не ги знаев. Секако, овие информации многу ми помагаат во мојата професија, но и во секојдневниот живот.

МГК: Првата промоција на изложбата беше во Белград во 2022 г. Би издвоила ли нешто што можеби ти го збогати личното и професионално искуство? Што ти остави впечаток од престојот во Белград?

АМ: Додека престојувавме во Белград, ја искористив можноста да се сретнам со неколку колеги. Додека бев на пат кон местото на изложбата, ме побаравте на телефон да ме прашате дали се чувствувам безбедно, и во тој момент ме известивте дека спроти просторот каде што треба да се одржи изложбата се одвиваат протести. Ова многу ми остави впечаток, бидејќи претходно не знаев дека такво нешто се случува, а уште помалку кој протестира. Исто така, ми остави впечаток големиот број посетители – многу повеќе отколку во Скопје. Особено би го издвоила тоа што ми беше дадена можност да се обратам на мојот мајчин јазик. И, секако, посебно искуство беше да гледам различни стилови на фотографија на иста или слична тема.

МГК: Мировна активистка или новинарка што се бави со документарна фотографија? Се спојуваат ли овие две работи?

АМ: Во суштина, новинарството и фото-новинарството се борат за човековите права. Секако, има и такви кои го злоупотребиле и погрешно го разбрале медиумскиот ангажман. Но, верувам дека сите ние кои сме ја разбрале нашата мисија, сме активисти за мир.

МГК: Со Мировна си веќе втора година како дел од тимот за тренингот „10 дена Мировна Република“. Си била и учесничка. Може ли да ни споделиш како ваков вид на тренинг влијаеше и влијае на тебе?

АМ: Имав ставови за темите кои се обработуваат на тренингот, но никогаш порано не ми ги „изпровоцирал“ некој. Во контекст да ги изнесам и разгледам. Никогаш порано не сум разговарала на тие теми, па дури и сум сметала дека сум полуинформирана за настаните од 2001 година, и како секој млад човек во нашата земја, не ми било приоритет да истражувам и да се информирам повеќе. Сепак, на тренингот се случи голем пресврт – мораше да зборувам за овие теми, со толку информации колку што имав, пред поголема група и да ги изнесам моите ставови. Секако, подоцна размислив за некои мои ставови. И, исто така сфатив дека во животот, ако не се соочиш со минатото или нешто што ти останало нерешено, тоа ќе ти се повтори, исто како што нам ни се повторува темата на конфликтот.

МГК: Ти си пред сè новинарка. Од твоето искуство и комуникацијата со млади луѓе, може ли да ни споделиш што им е важно на младите кога станува збор за мировни теми? За што се љубопитни? Што им пречи во нивното окружување?

АМ: Не сум имала подлабок разговор со млади за теми поврзани со мирот. Но, од генералните разговори, разбирам дека на повеќето млади имава значајна нивната благосостојба и не се многу заинтересирани за отворање и разговор за теми поврзани со мирот.

МГК: Порака за нас од Мировна акција и порака до младите во земјата?

АМ: Благодарна сум што постоите. Вашата мисија е навистина света и се надевам дека ќе има генерации што ќе ја наследат и продолжат вашата работа. Би сакала да бидете повидливи во општеството и да привлечете нови, млади луѓе. Не случајно во нашата земја повеќе се инвестира во пензии и други бенефиции за пензионерите, бидејќи сме држава во која младината не е активна. Сакам секој млад човек да ја разбере својата моќ и значење во ова општество и да верува дека колективната благосостојба е исто толку важна колку и личната благосостојба. Треба да размислуваме и за другите, да се бориме против секоја неправда што се случува во земјата, и младината да го добие местото што навистина го заслужува.

МГК: Што треба генерацијата X да земе предвид кога комуницира со генерацијата Z? Општо и кога станува збор за активизам?

АМ: Поради големите разлики во стилот на животот и околностите, генерацијата Z треба повеќе да биде информирана за животниот стил на генерацијата X. Генерацијата Z израснала со технологија и широко ги користи социјалните медиуми, апликациите за пораки и онлајн платформите за соработка. Генерацијата X треба да биде отворена за користење на овие алатки и да усвои стил на комуникација кој е брз и визуелно привлечен. Генерацијата Z додава големо значење на самоизразувањето и индивидуалноста. Генерацијата Z треба да биде поотворена и да остави простор за изразување. Оваа генерација е многу вешта во користењето на социјалните медиуми за активизам. Потребно е да се соработува во создавањето на дигитални кампањи, споделување ресурси и учество во онлајн дискусии. Притоа, треба да се понудат насоки и искуства, но без доминирање во процесите на одлучување. Генерацијата Z ја цени менторската поддршка која ја почитува нивната автономија.

„Сите наши солзи“ – регионална изложба посветена на цивилните жртви од поранешна Југославија од Србија, Северна Македонија и Косово

Програмата „Зајакнување на гласот на жртвите преку инклузија и трансформација на наративите“, која многу често ја споменуваме во оваа наша читанка, ни даде можност да ја осознаеме улогата на уметноста во изградбата на мир и соочување со минатото. Првиот предизвик на конзорциумот од мировни организации беше да се осмисли изложба од фотографии од цивилни жртви и места на страдања од војните во поранешна Југославија.

Концепцијата ја темелевме на неколку постулати: да не направиме штета кај самите жртви и посетители на изложбата, да избереме ангажирани фотографии и фотографки за оваа тема, да креираме автентични приказни и описи на фотографиите кои ќе ги доближиме до посетителите на најверодостоен начин. Описите на фотографиите беа исклучително предизвикувачки и одговорен процес. Процесот вклучи интервјуа со жртвите, ангажман на фотографката и фотографите во директна комуникација со нив, додека конзорциумот се погрижи да ги претстави местата на страдања на начин кој ќе комуницира со посетителите, а при тоа да не ретрауматизира.

Фотографите кои се заслужни за изложбата се: Наке Батев од Македонија, Аде Мула од Косово и Благоја Борислав Пешиќ, како и фотографката Арбнора Мемети од Македонија. Посебно би истакнале дека пристапите на секој/а од нив беше индивидуален и тоа даде посебна вредност на оваа изложба. Секако, конзорциумот на мировни организации беше во постојана комуникација и соработка со фотографите/ката, но и со лицата кои беа фотографирани. Ваквата интеракција придонесе оваа изложба да припаѓа на секој/а фотографирани/на, сечија приказна да биде автентична и поврзувањето на публиката со секоја од фотографиите да е индивидуална и интимна.

За изложбата можеме да пишуваме многу. Посветивме детален напис во списанието „Отворено“ бр.5, издадовме каталози со фотографии на изложбата, но исто така ја опишавме и во различни извештаи кои Мировна акција го продуцираше во изминатиот тригодишен период.

Изложбата беше поставена во Белград (мај 2022), Скопје (октомври 2022) и Приштина (декември 2022). Инспириран од тематиката и самата изложба, Маневски Стефан кој работи во секторот за Антидискриминација при Совет на Европа во Стразбур, обезбеди оваа изложба да биде поставена Палатата на Европа во Стразбур, од 6 до 30 јуни 2023 година.

Целосната изложба може да ја посетите на: <https://allourtears.org/>

Печатени каталози на македонски, албански, српски и англиски јазик можете да набавите од Мировна акција.

Марина Ѓ. Китаноска

Театарска претстава „Заминувања“ – колективна драматургија во режија на Драгана Гунин

Овој напис би го започнала со профилот на Драгана Гунин. Таа е феминистка, мировна активистка, театарска режисерка и долгогодишна соработничка на Мировна акција. Комуникацијата со Драгана датира од периодот пред пандемијата, а прв пат се запознавме на тренингот „10 дена Мировна Република“. Само би додале дека малку треба за континуирана и искрена комуникација за мировни теми, Драгана е сведок за тоа. До денес соработуваме, твориме и придонесуваме за разбирањето на изградбата на мир.

Инспирирана од женските животни приказни, книга издадена со наслов „13 женски приказни за една војна“, Драгана подолг период комуницираше со нас во насока на креирање театарска претстава на оваа тема. Конечно, преку програмата „Зајакнување на гласот на жртвите преку инклузија и трансформација на наративите“ имавме можност да поддржиме ваков проект.

Мислам дека и да не разбираш некои бајки, можеш
да ги разбереш само од чувствата.

„Сакам само да е тивко. Сакам да спијам“

Претстава што никој не ја сонувал. И сон од кој што сите се разбудија, а никој не го раскажа.

2001. Две страни. Една болка. Сто лица на болката. И милион приказни. Претстава за војната во 2001 година, раскажана преку искуствата на жени од двете страни. Базирана на вистински настани.

Овие зборови ја опишуваат и најавуваат претставата „Заминувања“. Претставата е колективно авторство, во режија на Драгана Гунин. Базирана на сведоштва од книгите „13 Женски приказни за една војна“, и „Огништа“ во издание на Мировна акција.

За претставата исто така одвоивме посебен простор во списанието „Отворено“ со број 6. Таму, разговаравме за процесот на креирање на претставата со режисерката и актерките, ја илустрираме со фотографии од изведбите во Албански театар, Скопје во декември 2022 година каде што беше премиерата, изведбата во театарот во Куманово во мај 2023 година и изведбата на 57 издание на Македонскиот театарски фестивал „Војдан Чернодрински“ во Прилеп во јуни 2023 година, селектирана во категоријата: независната продукција што игра македонски автори.

За оваа претстава и овој напис, би потенцирала дека ова е претстава која мора да се види, тоа е колективна драматургија и на сцената се изведува на македонски и албански јазик. Како што ќе каже режисерката, ова е прва претстава изведена на овој начин.

Марина Ѓ. Китаноска

Регионален повик за раскази – БИБЕР

Соработувавме со Центарот за ненасилна акција Белград/Сараево и со БИБЕР. Бибер е натпревар за кратка, ангажирана приказна на албански, македонски, босански, хрватски, српски и црногорски јазик. Темата на натпреварот е помирување во контекст на наследството од војните и насилството во земјите на поранешна Југославија, а исто така има и приказни кои можат да придонесат за подобро разбирање меѓу луѓето, намалување на омразата и отстранување на предрасудите, антивоени приказни, приказни кои се занимаваат со соочување со минатото, сочувство за другите, храбри приказни кои се осмелуваат да одат во „непријателски“ чевли, приказни кои ги поместуваат границите и го отвораат патот за нас да изградиме побезбедна и послободна иднина за сите. Натпреварот е организиран од тимот Бибер на Центарот за ненасилна акција Сараево-Белград. Боро Китаноски беше дел од тимот на претселекција на Бибер.

Промоција на Бибер 05 се одржа и во Домот на Култура Битола на 23 април 2023 година во коорганизација на Мировна акција и ЦНА. На промоцијата зборуваа Сања Мучкајева-Видановска – авторка на приказна објавена во Бибер 05 од Битола, Амина Каја – авторка од Приштина, Срѓан Миљевиќ – автор од Белград, како и Ивана Франовиќ - од тимот на Бибер, Центар за ненасилна акција Сараево – Белград) и Калина Малеска – членка на жирито од Скопје.

Горан Талески

Документарен филм „Заборавените жртви“

Документарецот е продукција на БИРН во соработка со Мировна акција од Македонија, Интегра и Нова цивилна иницијатива од Косово, Граѓански иницијатива од Србија, Меѓународниот центар за транзициска правда од САД и ПАКС од Холандија, финансиски овозможено од ЕУ. Документарецот е посветен на цивилните жртви од војните во регионот, со фокус на нивните искуства како и нивната сегашна ситуација и потреби.

Колку што знаеме, ова е прв документарец од овој тип, кој опфаќа цивилни жртви и во кој зборуваат цивилни жртви од Косово, Србија и РС Македонија. Луѓето снимени во документарецот зборуваат на албански, македонски и српски јазик. Од нашата држава има две лица: претставничка од едно раселено семејство од Скопско, и претставник од едно семејство на загинати цивили од Липковско.

Премиерите во трите држави беа реализирани во текот на 2023 год. Премиерата во Македонија беше на националната телевизија Алсат М.

Горан Талески

Боро Китаноски

Емрах Реџеми

Издаваштво

Во ова поглавје, посебно внимание даваме на издаваштвото кое е значаен ресурс, не само од архивска и истражувачка гледна точка, но исто така и од аспект на она што Мировна акција го остава како наследство за сегашните и идните генерации. Нашето издаваштво започна во 2009 година со собирање на животни приказни за војната од 2001. Усна историја или орална историја, ако буквално го користиме преводот од англиски јазик: Oral history. Собирањето на животните приказни од различни групи на луѓе од поранешните конфликтни подрачја од земјава, е архива која слободно можеме да кажеме дека, по обем, е единствена во земјава. Оваа констатација ја основаме на фактот што покрај собирањето животни приказни, работиме и на дигитализација на дневни весници кои се на македонски и албански јазик од тој период (2001.), но исто така почнуваме да развиваме и чекори за работа на меморијализација.

Документирањето на настаните од 2001., споделени преку новинарски текстови, животни приказни и анализи, е значаен придонес за споделување на различните искуства, живеења и преживувања во услови на војна. Со оваа архива на различни материјали искрено се надеваме дека придонесуваме за изградбата на меѓусебен дијалог наспроти поларизацијата на етничка основа.

Во периодот 2022–2024 издадовме второ издание од книгата: „Растење со војна“. Во 2024 креиравме нова серија на интервјуа со наслов: „2001., погледи од страна“. Во ова најново издание разговараме со лица кои биле во Македонија за време на 2001 година, а притоа се странски државјани и државјанки со различни профили: мировни активистки и активисти, дипломати, претставници и претставнички на меѓународни организации, новинари.

Покрај животните приказни, работиме на истражувања: списанието „Отворено“ кое секогаш обработува различни теми поврзани со соочување со минатото и изградба на мир; издадовме алманах со фотографии од места на страдања, цивилни жртви, меморијали од периодот на војните од поранешна Југославија со акцент на нашата земја, Србија и Косово. За прв пат, имаме и издание кое ги претставува потребите на цивилните жртви од војната претставени преку принципи за транзициска правда, Изготвивме национални и регионални принципи.

За прв пат издадовме и Анализа на потребите на цивилните жртви со препораки за идна работа со нив, и/или организации на жртви од нашата земја, Србија и Косово. Оваа анализа е изработена од тим на истражувачки во соработка со Мировна акција и уште неколку регионални мировни организации и по својата структура е единствено издание од ваков вид.

Мировна акција активно работи и на меморализација, за што подетално ќе може да прочитате во ова поглавје, поточно кои се чекорите кои ги преземаме на ова поле.

Ова поглавје посебно би било интересно за истражувачите и истражувачките, за лица кои се заинтересирани за работа на теми кои ги обработуваат војните од поранешна Југославија и Македонија. Овие изданија се креирани да послужат како ресурс кој ќе ја збогати работата на професионалци и професионалки, но исто така е потенцијална поддршка на студенти и студентки во нивната истражувачка работа, креирање на трудови, предавања и сл.

Тимот од Мировна акција стои на целосно располагање на сите кои имаат желба да ја истражуваат нашата архива на издаваштво.

Марина Ѓ. Китаноска

Студија: „Соочувајќи се со минатото, преживувајќи ја сегашноста: Состојбата и потребите на цивилните жртви од војните во Србија, Косово и Северна Македонија“

Оваа студија открива дека повеќе од 20 години од распадот на војните во Југославија, Косовската војна од 1998–1999 година и вооружениот конфликт во Северна Македонија од 2001 година, многу жртви и други групи погодени од конфликт сè уште се борат со наследството што го оставило насилното минато. Повеќето жртви во трите земји сè уште бараат обесштетување, вистина, правда и социјално признавање. Повеќето доживуваат сериозни социоекономски тешкотии, се соочуваат со пречки во исполнувањето на нивните права и се справуваат со повоената траума.

Воените жртви и другите засегнати групи споделуваат споредливи потреби: потребата да се знае вистината за тоа што се случило со починатите или исчезнатите; да имаат правна поддршка при барањето на правда за злосторствата; признавање на нивниот статус на жртви, без разлика на нивната етничка припадност; економска и психолошка поддршка; и меморијализација на минатото.

За да можат да ги постигнат своите приоритети и да ја исполнат својата мисија, на жртвите од војните и другите засегнати групи, исто така, им е потребна техничка поддршка во следните области:

- мапирање и здружување со други жртви со слични потреби и искуства,

- вклучување на втората генерација, за да можат различните групи да се организираат, да се претставуваат самите себе и да се залагаат за нивните права,

- финансиска поддршка за одржување на нивната (не)формална група на жртви и вклучување на помладите генерации во нивната мисија,

- градење капацитети за водење кампањи за застапување, лобирање и развој,

- разбирање на принципите на транзициската правда за да ги сместат своите искуства во поширок социјален контекст, а истовремено да придонесат за помирна иднина,

- свесност и разбирање за родовите аспекти на страдањето и специфичните потреби на жените

- воспоставување партнерства, и со други групи на жртви и со невладини организации, за да се помогне проширувањето на нивниот фокус во однос на родовите аспекти, да се зајакне нивната позиција за застапување и да се зголемат вештините за управување со проекти,

- техничка помош за да им се помогне на здруженијата да ја зајакнат нивната финансиска одржливост, менаџерските вештини и човечките ресурси.

Истражувањето, исто така, укажува на дополнителни прашања што треба да се решат пошироко, како што се деполитизација на воените искуства и мисијата на жртвите, препознавање на родовите аспекти на страдањето и специфичните потреби на жените жртви и преживеани, и создавање култура на сеќавање на насилното минатото засновано на мултиперспективност.

Делот на студијата која ги обработува потребите на жртвите во Северна Македонија е изработен од д-р Елена Б. Ставревска, научничка во областа на мировните студии, која работи во Центарот за жени, мир и безбедност на Високата школа во Лондон за економија и политички науки.

Промоцијата на оваа студија беше направена на 13 декември 2022 год., во Скопје каде учество зедоа соработници и соработнички од Мировна акција, лица кои беа интервјуирани за потребите на студијата, авторката и партнерите од регионот. Свое излагање на овој настан имаше и г. Карл Џачинти, програмски менаџер од Европската делегација во Скопје.

Принципи за транзициска правда

Принципите на транзициска правда покрај електронското издание имаат и печатена верзија која е достапна за пребарување.

Креираме Национални принципи за транзициска правда и регионални принципи за транзициска правда.

Овие принципи, се изготвени низ процес на консултации со организации на цивилни жртви и чинители во областа на изградбата на мир, и јасно ги потенцираат вредносните столбови врз кои треба да се гради овозможувачка клима за делување и вклучување на организациите на цивилни жртви од регионот како и цивилните жртви кои не се организирани во формални групи, во процесите на помирување во општествата од регионот и дома.

Изданијата се достапни на македонски, албански, српски и англиски јазик.

Сите наши солзи

Изложбата „Сите наши солзи“ ја претставивме преку интернет-страницата <https://allourtears.org/>, но исто така издадовме две изданија на каталог со фотографии и описи на фотографиите.

Овие каталози се достапни на барање во Мировна акција и можат да бидат ресурс во обработката на темите за мемориализација, соочување со минатото и изградба на мир.

Овие 3 изданија се изработени во рамките на програмата: „Зајакнување на гласот на жртвите преку инклузија и трансформација на наративите“ која беше реализирана од Мировна акција, заедно со партнер-организациите од Косово, ИНТЕГРА и Нова социјална иницијатива и Србија, Граѓански иницијативи, водени низ процес на фацилитација од страна на Меѓународниот центар за транзициска правда, САД и ПАКС, Холандија.

Марина Ѓ. Китаноска

Интернет-страница „2001.mk“

Барајќи начин и посоодветен простор за презентирање на нашата работа на соочување со минатото, како и место кое ќе биде ресурс за било кое истражување за војната во 2001 година, во 2024 година ја објавивме интернет-страницата „2001.mk“ (<https://2001.mk>)

Со интернет-страницата сакаме на едно место да претставиме што е можно повеќе информации за војната во Македонија во 2001 година. Централно место на интернет-страницата имаат животните приказни (интервјуа), собирани од страна на Мировна акција, поврзани со воените искуства на различни категории граѓани во 2001 година или нивни погледи за војната во 2001. Приказните се поделени по области, секоја приказна има свои ознаки со што се овозможува пребарување по клучни зборови. На интернет-страницата можат да се најдат и релевантни документи од 2001 година, како што е Охридскиот рамковен договор.

Во план е објава на хронологија на настаните од 2001 год., мапа со локации на клучни настани од војната, објава на дигитализирани изданија на дневни весници од 2001 година и други информации за значајни настани од 2001 година.

интернет-страницата е со целосна функционалност на македонски и албански јазик, а делумно и на англиски јазик.

Прирачник за воннаставни активности по историја за основно и средно образование

„Прирачникот за воннаставни активности по историја за основно и средно образование“ е наменет за наставниците и наставничките по историја кои работат во основните и средните училишта во нашата држава.

Во прирачникот се ставени 8 воннаставни активности предвидени за реализација на далечина користејќи некоја од платформите за таа намена (тестирани се преку Тимс) или за изведба во живо. За секоја од воннаставните активности во прирачникот е наведена возрасната група за која таа активност ја препорачуваме, како и време за реализација на истата. Некои од активностите имаат анекси кои се поместени на крајот од овој прирачник. Прирачникот беше подготвен од искуствата во рамките на проектот „Толкување на

заедничката историја на современото време“. Тоа беше и прва соработка на Мировна акција (МА) и Асоцијацијата на наставници по историја на Македонија (АНИМ).

Уредници на Прирачникот се Горан Талески од Мировна акција и Ивана Настовска од АНИМ. Печатеното издание на македонски јазик излез во печат во 2022 година, а изданието на албански јазик во 2023 година.

Второ издание на книгата „Растење со војна“

Книгата „Растење со војна“ е прва издадена книга на Мировна акција со животни приказни за војната во 2001 година. Книгата е издадена пролетта 2009 година, а работата на неа траеше околу 12 месеци. Делумно бевме свесни за предизвиците кои произлегоа во подготовката на книгата, а пред сè за тешкотиите да се најдат соговорници кои ќе сакаат да зборуваат за конфликтното блиско минато. Но, за многу од предизвиците не бевме свесни, а пред сè ова се однесуваше на обработката на приказните: транскрипција, превод и лектура. Тогаш, во 2008–2009, при транскрипцијата на интервјуата се водевме до максимална автентичност на кажаното и го задржавме дијалектот и граматичките неправилности во таквиот исказ. Ова доведе до максимално автентични интервјуа, но притоа многу читатели се фокусираа на овие неправилности, наместо на кажаното т.е. суштината и контекстот кој нам ни е најзначаен. Заради недостиг на средства, преводите од македонски на албански јазик и обратно беа направени од наши пријатели, активисти, кои завршија голема работа во рамките на своите можности, а лектура не можевме да си дозволиме.

Заради гореспоменатите причини, веќе подолго време баравме начин да ја преиздадеме книгата, со направени корекции во јазикот на интервјуата и со корекција на грешките во преводот. Но, пред сè, сметавме дека оваа книга, која содржи интервјуа со луѓе кои биле млади во времето кога беше војната, заслужува втор живот.

Списание „Отворено“

Списанието „Отворено“ го достигна бројот 7 во 2024 година. Првиот број на „Отворено“ излезе од печат во 2011 година и без некоја стриктна периодичност, објавивме 7 броја на списанието во минативе 13 години. Списанието излегува во печатена форма на македонски јазик и на албански јазик (Narur), како и во електронска форма на интернет-страницата на Мировна акција. Сепак, динамиката на издавање се зголеми во последниве 3 години. Броевите 5, 6 и 7 излегоа последователно во периодот 2022–2024 по еден број годишно. Секој број имаш различен уредник. Емрах Реџеми на петката, Горан Талески на шестката и Катарина Шмиц на бројот 7.

Броевите 5 и 6 на „Отворено“ се фокусирани на работата на Мировна акција во 2022 и 2023 година. И двете години изобилуваа со разни настани и активности од различен вид за кои информираме во овие два броја. Препорака е да се прочитаат и двата броја за најдобро да се разбере сè во што Мировна акција учествуваа и придонесе во процесите на соочување со минатото и изградбата на мирот во Македонија и регионот. Бројот 7 има поинаков концепт. Тематскиот фокус на овој број на „Отворено“ се глобалните форми на сеќавање, политиките на сеќавање, културата на сеќавање. Исто така, во овој број на списанието се претставуваат и објаснуваат термините „активизам за сеќавање“ и „активисти за сеќавање“.

Книга „2001., погледи од страна“

Во книгата „2001., погледи од страна“ се наоѓаат 8 интервјуа со мировни активисти, новинари, хуманитарни работници и странски политички претставници за војната во 2001 година. Ова е првпат да интервјуираме странци, т.е. луѓе кои не се граѓани на Северна Македонија. Сите тие или биле директно активни во 2001 год. во Македонија или пак активно работеле на регионална мировна работа која се однесувала и на Македонија. Можеби по значење на соговорникот би го издвоиле интервјуто со Хосе Мануел Пинто Тексеира (ЕУ амбасадор во Македонија 1998–2002), но сите интервјуа се одлични и даваат надворешен поглед на настаните од војната во 2001 година. Повеќе за самата серија на интервјуа можете да прочитате во специјализираниот напис на таа тема.

Горан Талески

Организации со кои соработуваме

Во изминатиот тригодишен период, имавме можност и чест да го прошириме кругот на организации партнери. Пред сè, би издвоиле простор за конзорциумот од мировни организации со кои сработивме исклучително важна програма за работа со цивилни жртви од војните во Северна Македонија, Србија и Косово. Овој конзорциум го доби признанието за промовирање на изградба на мир, ненасилство и човекови права „Крунислав Сукиќ“ доделено од страна на Центарот за мир, ненасилство и човекови права од Осиек, Хрватска.

Исто така, Ви ги претставуваме и останатите организации со кои соработуваме и се наши стратешки партнери.

Во овој дел го пренесуваме и интервјуто со меѓународната мировна работничка во нашата организација – Каратина Шмиц. Нејзините критички, но и искусвени увиди во мировната работа се инспиративни и се надеваме дека ќе ја предизвикаат читателската љубопитност.

Соработка со КУРВЕ Вустроу - Германија

Како особено значајна за нашата работа ја издвојуваме соработката која ја имаме се нашите партнери од Центарот за обука и вмрежување во ненасилна акција КУРВЕ Вустроу (KURVE Wustrow) од Германија. Тука би сакале да се благодариме на целиот тим на КУРВЕ Вустроу. Со сигурност може да кажеме дека не би можеле да ги оствариме нашите цели без нивната континуирана поддршка за нашата работа на соочување со минатото.

Соработка со Центарот за ненасилна акција Белград/Сараево (ЦНА)

Соработката со нашите драги пријатели и пријателки од Центарот за ненасилна акција продолжи и во периодот 2022–2024. И двете организации се дел од регионалниот проект за соочување со минатото во соработка со КУРВЕ Вустроу.

Асоцијација на наставници по Историја на Македонија – АНИМ

Со АНИМ соработуваме од 2019 година, кога за прв пат креиравме Анализа на учебниците по предметот Историја од основно и средно образование. Нашата соработка започна пред пандемијата со КОВИД, што со себе донесе предизвици. Моравме да работиме на далечина со наставен кадар со кој прв пат се сретнавме. Сепак, соработката во пандемијата, и покрај предизвиците да се запознаеме како организации, ја потврди силната желба и спремност да станеме стратешки партнери. Денес, со оваа асоцијација работиме на изградба на капацитети на наставниците и наставничките по предметот Историја од земјава, споделуваме искуства и заедно издаваме прирачници за воннаставни активности кои се фокусирани на темата изградба на мир.

Партнери во програмата „Зајакнување на гласот на жртвите преку инклузија и трансформација на наративите“

Граѓански иницијативи (Građanske Inicijative) <https://www.gradjanske.org>

НВО Интегра: <https://www.ngo-integra.org>

Нова општествена иницијатива НОИ (Nova društvena inicijativa) <https://www.newssocialinitiative.org>

Меѓународен центар за транзициска правда (МЦТП) <https://www.ictj.org>

ПАХ: <https://www.paxforpeace.nl>

Горан Талески
Марина Ѓ. Китаноска

За културата на изградба на мир, мировниот активизам и погледи за младинскиот ангажман - искуствата од една мировна работничка, и нејзината работа во различни земји - Катарина Шмиц (29 години)

меѓународна мировна работничка во Мировна акција

6 декември 2024 година

Интервјуто е направено од страна на Марина Ѓ. Китаноска преку електронска пошта.

МаринаЃорѓиоска-Китаноска:
Меѓународна мировна работничка во
Мировна акција, Македонија. Какво е
чувството?

Катарина Шмиц: Никогаш не сум се чувствувала подобро на работа или на некое друго место во мојот живот. Да ја работиш работата од соништата е прекрасно чувство, но уште подобро е таму да си најдеш и семејство. Ретка привилегија е да можеш да раснеш како личност, како професионалка и да се надеваш дека можеш да оставиш позитивни траги.

МГК: Катарина, ти донесе многу свежа енергија во нашата работа. Благодарам за тоа! Сепак, мировната работа е предизвик и повик. Зошто избра да бидеш мировна активистка?

КС: Сфатив дека сум активистка уште од тинејџерските години, но не бев свесна за значењето на активизмот врз политичките, општествените и културните односи. Но низ целиот мој живот, идејата да не се направи нешто добро кога можеш да направиш, никогаш не била опција. Едноставно тоа нема смисла за мене. Отсекогаш сум била многу мотивирана за правдата, волонтирав во училишни и црковни добротворни проекти и бев многу мотивирана да работам за екологијата, правата на животните и глобалната климатска правда. Но го сметав тоа за нормално и толку очигледно што не ми падна на ум да се сметам себеси за активистка или политичарка. Бидејќи живеете во голема, влијателна земја, вие имате моќ како граѓанин и потрошувач и тоа е ваша должност, а не опционална привилегија. Имам силно чувство на одговорност за сета мизерија на овој свет и исто така имам постојано чувство на вина дека профитирам од експлоататорските системи. Да бидам активна е полесно за мене отколку да ги игнорирам гласовите на мојата чиста совест. Мојот активизам е роден од мојот религиозен повик и многу наивното, основно сфаќање дека сите луѓе се браќа и сестри и сите се еднакви, дека Мајката Земја треба да биде почитувана и да не биде експлоатирана и дека пацифизмот (и луксузот да се има избор да се биде пацифист) е мојот компас на акција за спротивставување на сите различни форми на насилство, независно дали се однесуваат на луѓето или на другиот жив свет на планетата. Врз основа на ова разбирање и проучување на меѓународната политика, сфатив нешто кое е многу добро кажано од страна на поранешниот канцелар на Германија, Вили

Катарина Шмиц

Брант: „Мирот не е сè, но без мир, сè е ништо“. На некој начин, мирот е како магнет до кој сите проблеми се влечат и спроведуваат, додека во исто време решенијата можат да зрачат. Па си помислив зошто да не се зафатам со најважната работа во животот, наместо да се движам на прсти околу неа?

МГК: Културните разлики често се предизвик кога се работи во странство... Кои се неколкуте работи кои би ги споделила со читателите и читателките, а се важни кога се работи на меѓународно ниво во полето на изградба на мир?

КС: Најголемиот предизвик за мировните активисти и активистки кои се преселуваат во странство и стануваат мировни работници и работнички е промената на улогата. Најголемо влијание и поддршка може да се даде со соодветен став кој невидливо ги објаснува вашите постапки. Немањето мандат за дејствување бара понизност, самокритична свест за вашата позиција на странец и висока толеранција на фрустрација, бидејќи во животот може да преминете од одговорни и мотивирани да дејствувате, до тоа да станете пасивен набљудувач. Од најголема важност е да имате јасен поглед за вашиот мандат и улога и да се вратите неколку чекори назад. Голема чест е да се поддржи локалната мировна работа и да се биде добредојдена во многу чувствителни контексти. Некој има голема шанса да придонесе за тоа, но обемот и интензитетот на таа поддршка не се поставени од вас. Важната разлика која треба да се има на ум е дека додека можете да бидете експерт во својата област, локалните мировни работници/работнички и активисти/активистки се секогаш експерти во нивниот контекст.

Тренирајте се за саморефлексија, интеркултурна комуникација и компетенции. Набљудувај, набљудувај, набљудувај! Не само вашата околина и луѓето наоколу, туку и себеси. Првиот импулс што го чувствувате е секогаш нормализирана реакција на социјализацијата во домашната култура и општеството. Пробајте да не дејствувате врз основа на тоа, но запомнете дека секогаш има најмалку 3-4 толкувања на постапките на другите луѓе и вашите. Изберете го најпозитивното за да протолкувате нечији постапки. Трикот е да имате неколку културни очила со вас и да ги гледате ситуациите од различни перспективи. Тоа не значи дека треба да толерирате сè или дека не ви е дозволено да имате своите граници. Тие се од витално значење. Затоа што ви овозможуваат да имате внатрешен мир и капацитет да ги обработите интеракциите и да реагирате нежно, со љубопитност и интегритет. Треба да се има милосливост. Прашањето кое е ваш постојан придружник е: како ме гледаат мене и како јас гледам?

МГК: Дали може да споделиш со читателите, според твоето искуство, кои се неколкуте важни социјални прашања во контекст на општествената, разновидната и културната средина за активистите за градење на мир, идни или сегашни?

КС: Најголемото прашање е признавањето и радикалното приоритизирање на климатската катастрофа како најголема закана за мирот, стабилноста, безбедноста, здравјето, напредокот, просперитетот и буквалниот опстанок на секое живо суштество на планетата. Таа е меѓу најголемите конфликтни причини и ја овозможува секоја нееднаквост, а со тоа и конфликтен потенцијал, во секое општество во светот, без разлика дали се работи за рурални заедници, жени, деца итн. Или ќе го совлада и поткопа секој друг напор за мир или ќе биде адресиран како приоритет од страна на активистите и мировните работници. Следната најголема сегашна динамика е екстремниот пораст на фашизмот и десните екстремисти (што е исто така поврзано со негирањето на климатската катастрофа и неопходната зелена транзиција на економијата и прераспределбата на богатството во општествата). Во Германија, активистите и активистките за човекови права сè повеќе се насилно таргетирани; бран на политичари/политичарки, волонтери/волонтерки и активисти/активистки за човековите права целосно ги напуштија своите позиции на невиден начин дотогаш и дури се преселиле во странство за да избегнат постојани терористички закани од десничарските екстремисти. Десното крило и поврзаното намалување на просторот за граѓанското општество ги прават воспоставените достигнувања на активистите невозможни и почнуваат да нè враќаат назад со децении. Затоа активистите и активистките мораат да ја менуваат стратегијата и да се фокусираат многу повеќе на холистичката безбедност и отпорноста на менталното здравје.

МГК: Според тебе, што треба да земе предвид генерацијата X кога комуницира со милениумците или генерацијата Z?

КС: Да не се обидуваат да ги мобилизираат да се приклучат на постоечкиот пат, динамиката, движењето, туку да им се придружат на нивниот и да изградат нов пат заедно.

Сфаќајте ги сериозно без осудување, во секоја интеракција. Слично на преселувањето во нова земја, ангажирањето со друга генерација бара вештини и став за пристап до друга култура. Слично на интегрирањето на родот, откако ќе работите со и за младите, младите треба да бидат застапени во тимот. Ќе бев изнервирана ако Комитетот за правата на жените беше предводен само од мажи. Значи, ако младинскиот проект е предводен исклучиво од постари луѓе, можам да разберам ако некои не го сфаќаат толку сериозно. Во многу организации, постои став на неразбирање и чекање некои млади луѓе да се приклучат со сличен начин на размислување кој некој го има. Ова не е ниту привлечно, ниту ефикасно. Стажирање и волонтерски програми, училишни посети, интернет перформанси, присуство и постојана стратегија со долгорочна посветеност и ресурси за мобилизирање и приспособување на младите е неопходно. Во секое општество, постарите генерации „не ја разбираат младоста“ и обратно. Генерацииските конфликти се сосем нерешени конфликти. Технички, недоразбирањата, стереотипите и нееднаквоста на ресурсите мора да бидат адресирани во однос на младите, во тимот и проектот, на сличен начин како што се внимава на родовите или етничките прашања. Давање приоритет на потребите и визиите на младите луѓе е генерацииска одговорност.

Она што го набљудував (ова е целосно врз основа на буквални разговори што ги имав, а не на мојата сопствена анализа) во етнички поделените општества во Западен Балкан, но исто така и на Кипар е став на постарите генерации кои „сè уште се сеќаваат како сите живеевме заедно пред војната“ и со тоа придонесуваат младите да се радикализираат сè повеќе, да се раздвојуваат, итн. Како постарата генерација да нема никаква врска со конструкцијата на сегашноста во која се наоѓа младоста. Многу млади луѓе фундаментално се заситени од романтизмот, на пример Југославија или Кипар. Затоа што, ако беше толку добро, тогаш зошто истата генерација заврши во војна и го скрши заедништвото? Многумина се фундаментално збунети од менталната акробатика потребна за романтизирање на минатото, кое, без разлика дали е добро или не, доведе до незамислив хорор и траума, кои тие ги наследиле, а сепак постои неизговорено обвинување кон младите дека тие не се толку кохезивни, активни, хармонични како постарите активисти/работници „во минатото“. Од она што мнозинството го дели со мене, тие се фрустрирани поради тоа што остануваат со парчиња од скршениот стар и нов систем и се соочуваат со постарата генерација која ја избегнува одговорноста за минатото, сегашноста и иднината, но го натоварува проблемот на „разделените, радикализирани, незаинтересирани млади“. Бидејќи повеќето организации се изградени од оние кои биле активисти во поранешна Југославија, младите не можат да се идентификуваат со нив. Тие се чини дека чувствуваат став кон нив кој и двете го сместуваат неуспехот на социјалниот активизам и граѓанската изградба на мир врз „менталитетот на младите“. Младите не можат да се идентификуваат со перспективата на групите и генерациите кои ги окупираат активистичките и невладините простори. Многумина ја изразија својата огорченост поради тоа што се „обвинети“ дека немаат ист менталитет или јазични вештини од „луѓето тогаш“. Рефлексивните млади луѓе велат дека воопшто не можат да се идентификуваат со генерацијата која конструира такви работи како тоа дека јазичните вештини се пречка во работата со младите. Тие чувствуваат дека или им требаат ексклузивни младински организации или хегемонистичката генерација треба да прекине да гледа во минатото и да се прилагоди на новата норма што во секој случај ќе биде иднината и конечно да се отстрани себеси од менталниот ќорсокак во кој младите не сакаат да одат.

Доживеав интересни процеси во Германија во мировното движење, каде што многу постари активисти се обидуваат напорно и несебично да го остават своето инспиративно, успешно активистичко минато зад себе, да се откажат од сите протестни традиции, теми и пристапи кои ги следеле со децении, за радикално да се поврзат со приоритетот на младите, на пример, климатските промени и така да ги прошират своите хоризонти, но и да ги зајакнат климатските движења со „мировна активистичка мудрост“.

Соработка со ветерани и ветерански организации

Соработка со ЗУВО 2001-2002

Во периодот 2022–2024 продолживме со континуирана комуникација со Здружението на учесниците во воените дејства за одбрана на суверенитетот на Република Македонија (ЗУВО на РМ) 2001–2002. Ветерани од оваа организација беа дел од Тренинг-програмата за ветерани којашто Мп ировна акција ја спроведе во периодот 2016–2018 година. Соработката продолжи и по завршувањето на ковид-пандемијата најчесто преку меѓусебно информирање за тековната работа. Претставници на Мировна акција беа дел од одбележувањето на 20-годишнината од основањето на ЗУВО 2001–2002 во декември 2022 година во Прилеп. Тоа е една од ретките ветерански организации формирани по војната во 2001 година која сè уште активно работи на поддршка на ветераните во војната кои беа дел од армијата.

Соработка со други ветерани и ветерански организации

Комуникацијата со директорот на Центарот за управување со кризи (ЦУК) Стојанче Ангелов од партијата „Достоинство“ (која произлезе од истоименото здружение на полициски ветерани од војната во 2001 година) беше поврзана со настаните во организација на Мировна акција како што беше промоцијата на студијата за проценка „Справување со минатото, преживување на сегашноста“ на 13.12.2022 година во хотел Арка во Скопје. На истата промоција беше присутен и Абедин Зимбери, поранешен командант на Ослободителната народна армија (ОНА), со кого се запознавме пролетта во 2022 година. Имено, имавме можност да се сретнеме со г. Зимбери во неговото родно Слупчане и да ги посетиме спомен-гобиштата на загинатите во војната во 2001 од село Слупчане. Во тој период сè уште се градеше спомен-кулата која во меѓувреме е завршена.

Горан Талески
Боро Китаноски
Емрах Реџеми

ЗА МИР | PËR PAQE
www.mirovnaakcija.org